

Vabariigi Valitsuse määruse
„Ontika maastikukaitseala kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Looduskaitseseaduse § 10 lõike 1 kohaselt on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse olemasoleva maastikukaitseala piire, kaitse-eesmärke ja kaitsekorda.

Kaitseala asub Ida-Viru maakonnas Kohtla vallas Ontika, Saka ja Valaste külas ning Toila vallas Toila alevikus ja Altküla ja Martsa külas.

Ontika maastikukaitseala (edaspidi *kaitseala*) territoorium on osaliselt kaitse all juba alates 19. maist 1939, kui Vabariigi Valitsus võttis otsusega „Vabariigi Valitsuse otsus 19. maist 1939 maa-ala looduskaitse alla võtmise kohta” looduskaitse alla Sakka-Ontika paekalda ja metsa kaitseala. Eesti NSV Ministrite Nõukogu 11. juuli 1957. a määrusega nr 242 „Abinõudest looduskaitse organiseerimiseks Eesti NSV-s” asutati selle põhjal Saka-Ontika-Toila klindi maastikuline keeluala. Vabariigi Valitsuse 11. oktoobri 1996. a määrusega nr 248 „Ontika ja Smolnitsa maastikukaitsealade kaitse-eeskirjade ja välispiiri kirjelduste kinnitamine” nimetati kaitseala Ontika maastikukaitsealaks. Sama määrusega muudeti ka kaitseala kaitsekorda ja piire ning kaitsealaga liideti Ida-Viru Maavalitsuse 16. augusti 1990. a määrusega nr 170 moodustatud Toila taimestiku mikrokaitseala.

Vastavalt looduskaitseseaduse § 91 lõikele 1 kehtivad enne selle seaduse jõustumist kaitse alla võetud kaitsealade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitseks kehtestatud kaitse-eeskirjad ja kaitsekord seni, kuni looduskaitseseaduse alusel kehtestatakse uued kaitse-eeskirjad. Seega ei võeta määrusega kaitse alla uut ala, vaid laiendatakse olemasolevat kaitseala ja muudetakse tzoneeringut ning kinnitatakse sellele kehtiva looduskaitseseaduse kohane kaitsekord.

Eelnõukohase määrusega muudetakse looduskaitseseaduse § 13 lõike 1 alusel olemasoleva maastikukaitseala piire, tzoneeringut, kaitse-eesmärke ja kaitsekorda. Muudatuse on tinginud vajadus tagada nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (edaspidi *loodusdirektiiv*) I lisas nimetatud ranniku- ja metsaelupaigatüüpide, alal leiduvate kaitsealuste liikide, väärtuslike pinnavormide ning Saka mõisapargi kaitse. Ontika maastikukaitsealaga liidetakse Vabariigi Valitsuse 29. juuni 2006. a määrusega nr 152 „Ida-Viru maakonna kaitsealuste parkide piirid” kaitse alla võetud Saka park ning seni kaitse all mitteolnud kaitsealuste liikide elupaigaks olevaid alasid. Kaitseala hõlmab täielikult Natura võrgustikku kuuluvad Ontika ja Pangametsa loodusala.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti Viru regiooni kaitse planeerimise spetsialist Iti Jürjendal (tel 733 4163, e-post iti.jyrjendal@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti kaitse planeerimise peaspetsialist Riina Kotter (tel 325 8404, e-post riina.kotter@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti üldosakonna peajurist Lüüli Junti (tel 680 7435, e-post lyyli.junti@keskkonnaamet.ee) ja SA Keskkonnaõiguse Keskuse jurist Siim Vahtrus (tel 742 4524, e-post siim@k6k.ee). Ekspertdihinnangu on andnud Pille Tomson ja Silvia Pihu, keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse all olemise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse all olemise eeldustele

Kaitseala eesmärk on kaitsta Balti klinti, Saka mõisaparki, piirkonnale iseloomulikke loodusmetsi ja maastikuilmet ning kaitsealuseid liike.

Kaitsealal kaitstakse elupaigatüüpe, mida loodusdirektiiv nimetab I lisas: esmased rannavallid (1210), püsitaimestuga kivirannad (1220), merele avatud pankrannad (1230), püsitaimestuga liivarannad (1640), eelluited (2110), lubjakivipaljandid (8210), vanad laialehised metsad (9020*), rohunditerikkad kuusikud (9050), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning rusukallete ja jäärakute metsad (9180*). Elupaigatüübi nimetuse järel sulgudes on siin ja edaspidi kaitstava elupaigatüübi koodinumber vastavalt loodusdirektiivi I lisale. Tärniga (*) on tähistatud esmatähtsad elupaigatüübid.

Kaitsealal kaitstakse loodusdirektiivi II ja IV lisas nimetatud ja II kaitsekategooriasse kuuluvat soontaimeliiki laialehist nestikut (*Cinna latifolia*) ning selle elupaiku.

Kaitsealal kaitstakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (edaspidi *linnudirektiiv*) I lisas nimetatud ja I kaitsekategooriasse kuuluvat liiki kassikakku (*Bubo bubo*) ning tema elupaiku.

Lisaks kaitstakse I kaitsekategooriasse kuuluvaid taimeliike villtulikat (*Ranunculus lanuginosus*) ja sudeedi põisjalga (*Cystopteris sudetica*) ning seeneliiki roosat võrkheinikut (*Rhodotus palmatus*), II kaitsekategooriasse kuuluvat taimeliiki varju-püsiklustet (*Bromus benekenii*) ja samblikuliiki rohe-tilksamblikku (*Biatoridium monasteriense*) ning III kaitsekategooriasse kuuluvat taimeliiki mets-kuukressi (*Lunaria rediviva*). Kaitsealal kaitstakse ka kõikide nende liikide elupaiku.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus. Ontika maastikukaitseala kaitse all olemise eeldus on alale eesmärgiks seatud väärtuste tüüpilisus, ohustatus, haruldus, ajaloolis-kultuuriline, teaduslik ja esteetiline väärtus.

Ontika maastikukaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta kaitsealale jäävat kõrgeimat osa **Balti klindist**, mis on linnulennult umbes 1200 km pikkune Ölandi saarest üle Läänemere ja piki Põhja-Eesti rannikut kuni Laadoga järveni kulgev rannaastangute süsteem (Suuroja, 2006). Balti klint on tüüpiline maastikuelement Põhja-Eesti rannikul ning sellel on suur teaduslik ja esteetiline väärtus.

Kaitsealaga liidetav vabakujuline ja looduslähedane **Saka mõisapark** on loodud kõrgele paekaldale ning on 17. sajandil rajatud Saka mõisakompleksi esteetilise ja ajaloolis-kultuurilise väärtusega osa.

Haruldased ja ohustatud looduslikud ranna- ja metsakooslused. Ontika maastikukaitsealal asuvad ranna- ja metsakooslused – elupaigatüübid esmased rannavallid (1210), püsitaimestuga kivirannad (1220), merele avatud pankrannad (1230), püsitaimestuga liivarannad (1640), eelluited (2110), lubjakivipaljandid (8210), vanad laialehised metsad (9020*), rohunditerikkad kuusikud (9050), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning rusukallete ja jäärakute metsad (9180*) – on haruldaste ja ohustatutena lisatud loodusdirektiivi I lissasse ning osaliselt märgitud esmatähtsate elupaikadena, mille kaitse

tagamisel on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus. Need elupaigatüübid on intensiivse metsamajanduse tõttu muutunud Euroopa boreaalses piirkonnas haruldaseks ja seetõttu on ohustatud ka paljud nende kooslustega seotud liigid, kes kasutavad eespool nimetatud elupaigatüüpi elupaigana või toitumisalana. Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud liike ja nende elupaiku ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Loodusdirektiivi artikli 6 punkti 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele.

Esmased rannavallid (1210) ja **püsitaimestuga kivirannad (1220)** on tüüpilised kogu Eesti rannaaladele. Veepiiril paiknevad mereheidise alla jäävad lämmastikurikast orgaanilist ainet sisaldavad esmased rannavallid on lainetuse tõttu pidevas muutumises ning seetõttu elupaigaks peamiselt üheaastastele taimedele. Püsitaimestuga kivirannad asuvad klibuvallide kõrgemal osal ja moreenrannikul, kus on rohkelt rändrahne. **Püsitaimestuga liivarannad (1640)** on Eesti rannikualadele tüüpilised, kuna Läänemere rannikul on loodete mõju peaaegu olematu ning see võimaldab liiva kinnistavate püsiktaimede kasvamist. Elupaigatüüp asub kaitsealal Pangametsa sihtkaitsevööndi lääne- ja idapoolses rannaosas. Rannikuluidete kujunemise esimesi staadiume esindavad lahtise liivapinnasega ja taimestumata **eelluited (2110)** on tüüpilised kogu Euroopa rannikualadel, samuti Läänemere kallastel. Eestis leidub seda elupaigatüüpi eelkõige Lääne-Eesti saartel, Läänemaa ja Pärnumaa rannikul, väiksemas ulatuses Põhja-Eesti rannikul. Kaitsealal asuvad eelluited Pangametsa sihtkaitsevööndi läänepoolses rannaosas. Paljandid ja koopad on haruldased elupaigatüübid, kuna neid leidub Eestis piiratud aladel. **Lubjakivipaljandeid (8210)** on piiratud aladel üle kogu Euroopa, Eestis eeskätt Põhja-Eesti pangal, Lääne-Eesti klindil ja Soome lahte suubuvate jõgede kanjonorgudes. Lubjakivipaljandite pragudes kasvab rohkesti endeemseid taimeliike. Kaitsealal asuvad lubjakivipaljandid Balti klindil Pangametsa sihtkaitsevööndis. **Vanad laialehised metsad (9020*)** kui üleminek läänetaiga ja nemoraalsete metsade vahel on Eestis haruldane elupaigatüüp, kuna seda leidub võrdlemisi väikeste laikudena piiratud aladel. **Rohunditerikkad kuusikud (9050)** on ohustatud metsade intensiivse majandamise tõttu. **Soostuvaid ja soo-lehtmetsi (9080*)** ohustab kuivendamine, samas on elupaigatüüp Eestis tüüpiline niisketel aladel levinud kooslus. Ontikas asuvad need metsaelupaigad peamiselt Uikala lahustükil, vähemal määral leidub vanu laialehiseid metsi pangametsade leviku piirkonnas. **Rusukallete ja jäärakute metsad ehk pangametsad (9180*)** on Eestis haruldased, kuna kasvavad väga kitsal alal Põhja-Eestis klindi jalamil ning mõne jõe rusukalletel ja Lääne-Eesti klindi paekõvikutel. Kaitsealal kasvavad pangametsad Pangametsa sihtkaitsevööndis.

Ontika maastikukaitseala on oluline elupaik mitmele haruldasele liigile, sealhulgas elupaigaspetsiifilistele pangametsade liikidele. **Linnuliikidest** on kaitseala kaitse-eesmärgiks nimetatud kassikakk, **taimeliikidest** laialehine nestik, villtulikas, sudeedi põisjalg, varju-püsikluste ja mets-kuukress, **seeneliikidest** roosa võrkheinik ning **samblikuliikidest** rohetilksamblik.

Kassikakk (*Bubo bubo*) on haruldane I kaitsekategooriasse kuuluv Euroopa suurim kakuline, kes on Eesti punase nimestiku järgi (2008) ohualtis seisus. Kassikaku arvukus on viimastel aastakümnetel tugevalt vähenenud. Hinnanguliselt pesitseb Eestis 50–90 paari kassikakke (Eesti Ornitoloogiaühing 2013. Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2008–2012). Närlitest ja lindudest toituv kassikakk on häirimistundlik ja paigatruu lind, kes eelistab elupaigana Eestis peamiselt rannikupiirkonda jäävaid üherindelisi männikuid. Kassikakud moodustavad paare kogu eluks, pesa tehakse tavaliselt maapinnale kännu või puutüüka kõrvale potentsiaalsetest häirefaktoritest eemale. Suurimad ohutegurid on

looduslikud mõjutegurid (pesarüüsted, hilised külmad), elupaiga kvaliteedi langus ja pesitsusaegne häirimine (eelkõige metsamajanduslikud tööd pesitsusajal pesapaigale lähemal kui 500 m), aga ka elektriliinides ja teedel hukkumine. (Kassikaku (*Bubo bubo*) kaitse tegevuskava 2014–2018, Renno Nellis ja Rein Nellis, edaspidi *kassikaku tegevuskava*.)

Laialehine nestik (*Cinna latifolia*) on haruldane II kaitsekategooriasse kuuluv kõrreline, mis on Eesti punase nimestiku järgi (2008) ohualtis seisus. Hariliku saluheinaga (*Milium effusum*) sarnane ja kumariini järele lõhnav laialehine nestik eelistab elupaigana niiskeid varjukaid erivanuselisi segametsi, kus ta kasvab sageli valgusküllasemates häiludes ojade ja lompide läheduses. Laialehine nestik on väheuuritud liik, kuid teadaolevate seireandmete põhjal on arvukus Eestis vähenenud. Peamised ohutegurid on metsade kuivendamine ja raietegevus, samuti vähesed teadmised liigi bioloogiast. (Laialehise nestiku *Cinna latifolia* kaitse tegevuskava aastateks 2012–2016 eelnõu, Thea Kull, 2010, edaspidi *nestiku tegevuskava*.)

Villtulikas (*Ranunculus lanuginosus*) on haruldane I kaitsekategooriasse kuuluv tulikaline, mis on Eesti punase nimestiku järgi (2008) ohualtis seisus. Pehmekarvaste kurereha lehti meenutavate lehtede ja kuldkollaste õitega villtulikas eelistab kasvukohana poolvarjulisi salumetsi ja kasvab sageli häilude servaaladel. Eestis on teada vaid viis villtulika leiukohta, millest enamik asub Kirde-Eestis. Peamine ohutegur on sobilike elupaikade kadumine metsaraie ja kuivenduse tõttu, samuti vähesed teadmised liigi bioloogiast. (Villtulikas *Ranunculus lanuginosus* L. kaitse tegevuskava lõpparuanne. Ülle Jõgar ja Kai Rünk, 2012, edaspidi *villtulika tegevuskava*.)

Sudeedi põisjalg (*Cystopteris sudetica*) on väga haruldane I kaitsekategooriasse kuuluv sõnajalgtaim, mis on Eesti punase nimestiku järgi (2008) ohustatud seisus. Roomava risoomiga madalakasvuline, kuni 40 cm pikkuste suvehaljaste kaheli- kuni kolmelisulgjate õrnade lehtedega sudeedi põisjalg on lubja- ja niiskuslembene poolvarjulist kasvukohta eelistav kaljutaim, mille ainus teadaolev kasvukoht Eestis asub Ontika maastikukaitseala klindialuses salumetsas lubjarikkal kivisel ja klibusel mullal. Peamised ohutegurid on liigne tallamine ja prügi alla mattumine, vähesel määral ka putukarüüste. (Sudeedi põisjalg. Kaitsekorralduskava. Kai Rünk, 2001, edaspidi *sudeedi põisjala tegevuskava*.)

Varju-püsikluste (*Bromus benekenii*) on haruldane II kaitsekategooriasse kuuluv kõrreline, mis on Eesti punase nimestiku järgi (2008) ohulähedases seisus. Kuni 150 cm kõrgune mätastena kasvav ja varre sõlmede kohal iseloomulikult harali karvadega varju-püsikluste eelistab kasvukohana varjukaid salumetsailmelisi toitaineterikkaid kooslusi. Keskkonnaregistri andmetel on varju-püsikluste levinud Eestis peamiselt saartel ja Põhja-Eestis rannikulähedastel aladel, kohati ka Lõuna-Eestis. Peamine ohutegur on liigile sobilike kasvukohtade kadumine metsaraie ja kuivenduse tõttu.

Mets-kuukress (*Lunaria rediviva*) on III kaitsekategooriasse kuuluv ristõieline, mis on Eesti punase nimestiku järgi (2008) ohulähedases seisus. Kuni 115 cm kõrgune suurte südajate lehtede, helelillade õite ja omapäraste litrikujuliste viljadega mets-kuukress on tüüpiline pangametsade liik, mis kasvab laialehistes metsades viljakal lubjarikkal mullal. Spetsiifilise elupaiga tõttu on liik Eestis levinud peamiselt Põhja-Eesti pankrannikul, üksikud leiukohad on teada ka Lääne-, Edela- ja Kagu-Eestist. Peamised ohutegurid on sobilike kasvukohtade vähesus ja prügistamine, vähesel määral ka võimalik liigne viljade noppimine inimeste poolt ja metsaraie.

Roosa võrkheinik (*Rhodotus palmatus*) on I kaitsekategooriasse kuuluv lehkseen, mis on Eesti punase nimestiku järgi (2008) ohustatud seisus. Lõheroosade ümarate ning kärjelis-

soomuseliste limase pinnaga sügiseti ilmuvate viljakehadega roosa võrkheinik on saprofüüt, mis kasvab eelistatult salumetsas laialehiste lehtpuude (eelkõige jalakas) lamavatel tüvedel ja kändudel. Keskkonnaregistri andmetel on Eestis registreeritud vaid kolm roosa võrkheiniku leiukohta, need asuvad Viljandimaal, Jõgevamaal ja Ida-Virumaal. Peamised ohutegurid on laialehiste lehtpuude raiumine, puutüügaste ja lamapuidu eemaldamine ning kändude väljajuurimine. (Roosa võrkheiniku (*Rhodotus palmatus*) kaitse tegevuskava. Indrek Sell, 2013, edaspidi *roosa võrkheiniku tegevuskava*.)

Rohe-tilksamblik (*Biatorella monasteriensis*) on II kaitsekategooriasse kuuluv samblikuliik, mis on Eesti punase nimestiku järgi (2008) ohulähedases seisus. Kahvatuorhelise värvusega koorikja tallusega rohe-tilksamblik kasvab eelistatult varjulistes metsades lehtpuude (eelkõige saar, jalakas ja pihlakas) tüvedel ja okstel ning on väiksuse tõttu sageli äratuntav vaid spetsialistidele. Sobilikud on vanad paksu krobeline korbaga puud, sest liigi mikroelupaik on koorepragudes. Keskkonnaregistri andmetel on Eestis registreeritud 11 rohe-tilksambliku leiukohta, enamik Põhja-Eestis ja mõned Lääne-Eestis. Peamine ohutegur on sobiva vanuse ja korbaga laialehiste lehtpuude raiumine.

Lisaks eespool nimetatud loodusväärtustele on Ontika maastikukaitseala kaitse all hoidmine oluline teistegi haruldaste ja ohustatud taime- ja loomaliikide kaitseks. Samas pole nende kaitse-eesmärgiks seadmine vajalik, kuna eesmärgiks seatavate katusliikide, nende elupaikade ja koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab kaudselt ka nende kaitse. See tähendab, et kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud kaitse-eesmärgina loetletud liikide ja koosluste ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus, või ka neile liikidele, kelle elupaigaeelistused sarnanevad eesmärgina loetletud katusliikide omadega. Kaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud need kooslused ja kaitsealused liigid, kelle jaoks on tegemist esindusliku ja soodsa seisundi säilitamiseks olulise esinemisalaga. Kaitse-eesmärgiks on seatud ka need liigid, kelle kaitse sellel alal on loodusdirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus või kelle soodsa seisundi säilimiseks pikaajaliselt (säilimiseks pikas perspektiivis) ei piisa ainult isendikaitsest. Teisi kaitsealuseid liike ei ole kaitsekorra määramisel aluseks võetud, kuid nende puhul on arvestatud, et eesmärgiks seatavate katusliikide ja koosluste alusel kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. Kaitse-eeskirjas sätestatud kaalutusõiguse teostamisel saavutatakse nende liikide kaitse-eesmärk (LKS § 14 lõige 2) LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse kaudu. Teiste sõnadega tuleb nende liikide puhul kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetsete isendite surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine nende levikualal.

Teadaolevatest kaitsealustest taimeliikidest, mida kaitseala kaitse-eesmärgiks ei ole seatud, asuvad kaitsealal II kaitsekategooriasse kuuluv siberi piimikas (*Lactuca sibirica*) ning III kaitsekategooriasse kuuluvad karulauk (*Allium ursinum*), vööthuul-sõrmkäpp (*Dactylorhiza fuchsii*), laialehine neiuvaip (*Epipactis helleborine*), paas-kolmissõnajalg (*Gymnocarpium robertianum*), harilik ungrukold (*Huperzia selago*), rand-seahernes (*Lathyrus japonicus* subsp. *maritimus*), sulgjas õhik (*Neckera pennata*), pruunikas pesajuur (*Neottia nidus-avis*), ohaka-soomukas (*Orobancha pallidiflora*) ja künnapuu (*Ulmus laevis*). Kaitseala vanades metsades ja veekogude ümbruses on II kaitsekategooriasse kuuluvate käsitiivaliste elupaigad. Alal on registreeritud põhja-nahkhiir (*Eptesicus nilssonii*), tõmmu- või habelendlane (*Myotis brandtii/mystacinus*), tiigilendlane (*M. dasycneme*), veelendlane (*M. daubentonii*), pargi-nahkhiir (*Pipistrellus nathusii*) ja hõbe-nahkhiir (*Vespertilio murinus*).

Samblikest on kaitsealal registreeritud III kaitsekategooriasse kuuluvad rant-tähnsamblik (*Arthonia byssacea*), harilik kopsusamblik (*Lobaria pulmonaria*) ja puna-näsasamblik (*Lecidea erythrophaea*) (Keskkonnaregister 2016).

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Ontika maastikukaitseala on osaliselt kaitse all olnud juba 1939. aastast, kui looduskaitse alla võeti umbes 39,7 ha suurune paekalda ja metsamaa ala Ontika, Saka ja Valaste küla ümbruses eelkõige pangametsade ja nendes kasvavate liikide kaitseks. Kaitseala taasasutati 1957. aastal, kui moodustati Saka-Ontika-Toila klindi maastikuline keeluala. 1990. aastal moodustati Toila taimestiku kaitseks mikrokaitseala (praegune Uikala lahustükk). Ontika maastikukaitsealana on ala kaitse all olnud alates 1996. aastast. Käesoleva määrusega laiendatakse kaitseala piire Uikala lahustükil, et tagada paremini haruldaste soontaimede villtulika ja varju-püsikluste kaitse. Kaitseala põhitükki laiendatakse, et tagada Saka mõisapargi kaitse. Kaitsealale jääb Balti klindi üks kõige esinduslikumaid ja suurema absoluutse kõrgusega osasid, Baltikumi kolm kõige kõrgemat juga ning mitme Eestis haruldase ja väga haruldase liigi elupaigad. Ala jätkuv kaitse all hoidmine ja laiendamine on oluline eeskätt Balti klindi, Saka mõisapargi ja maastikuilme säilimise, kaitsealuste liikide ning loodusdirektiivi ranniku- ja metsaelupaigatüüpide kaitse eesmärgil. Käesoleva määrusega seatakse kaitse-eesmärgiks kaitsealal asuvad ranniku- ja metsaelupaigatüübid, kaitsealune linnuliik kassikakk, kaitsealused taimeliigid laialehine nestik, villtulikas, sudeedi põisjalg, varju-püsikluste ja mets-kuukress, kaitsealune seeneliik roosa võrkheinik ning kaitsealune samblikuliik rohetilksamblik.

Kaitseala tuumiku moodustab ligi 300 km pikkuse Põhja-Eesti klindi Ida-Viru klindilõigu Saka-Ontika-Toila klindiplatoo, mida ääristab kõrge klindiastang. Tasase pinnamoega ja traditsiooniliselt mere poole avatud vaatega klindiplatoo on piirkonnale iseloomuliku maastikuilmega. Põhja-Eesti klint on Balti klindi tähelepanuväärsem osa nii klindiastangute kõrguse kui ka paljanduvate astangute ulatuse poolest (Suuroja, 2006). Kaitsealale jääb merepinnast kuni 55,6 m kõrgune klindiastang, mis on Põhja-Eesti klindi suurima suhtelise kõrgusega lõik. Klindi astangult laskuvad alla kolm Baltikumi kõrgeimat juga: **Valaste juga** (26,1 m), kolmeastmeline **Kivisilla juga** ja kaheastmeline **Karjaoru juga** (Suuroja, 2006). Seetõttu on kaitsealale jääval Balti klindi osal oluline tähtsus ka laiemalt kui ainult Eesti piirides.

Kaitsealaga liidetakse **Saka mõisapargi** osa, kus on säilinud pargile iseloomulikud puudegrupid, alleed, pargiaasad ja puisniidud. Vabakujulise ja looduslähedase Saka mõisapargi peamine väärtus seisneb selle unikaalses maastikuilmes ja vaateavaruses, mille tingib asumine kõrgel paekaldal. Pargi puistu liigirikkus on suhteliselt väike (23 liiki), kuid siin kasvab vanu puid, mille ümbermõõt on üle nelja meetri (Eesti pargid I, 2007).

Kaitseala eesmärkideks lisatavad haruldased ja ohustatud looduslikud metsakooslused – elupaigatüübid vanad laialehised metsad (9020*), rohunditerikkad kuusikud (9050) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) – on alal määranud Natura inventuuri käigus 2002. aastal Aveliina Helm ja Virve Söber. Ruskallete ja jäarakute metsad (9180*) on inventeerinud Eerik Leibak ELF-i inventuuri käigus. Kaitseala põhjapoolse lahustüki metsaelupaigatüüpide inventuuri on täiendanud 2009. aastal OÜ Metsaruum. Uikala lahustüki metsaelupaigatüüpide inventuuri on täiendanud 2015. aastal Riina Kotter. Rannikuelupaigatüüpidest on püsitaimestuga liivarannad (1640) inventeerinud Ökoloogiainstituut 2003. aastal ning eellited (2110) ELF-i inventuuri käigus Eerik Leibak.

Lisaks on kaitsealal inventeeritud pankade ja luidete inventuuri käigus lubjakivipaljandid (8210). Elupaigatüüpe esmased rannavallid (1210) ja püsitaimestuga kivirannad (1220) ning merele avatud pankrannad (1230) on inventeerinud Ökoloogia Instituut, kuid kuna osaliselt on tegemist suhteliselt kiiresti asukohta muutvate elupaigatüüpidega, kattuvad need mõnikord omavahel ning levikuandmeid tuleb täpsustada.

Kõik inventeeritud elupaigatüübid on nimetatud kaitse-eesmärgiks, need moodustavad kaitseala pindalast ligikaudu veerandi. Kõige rohkem (enam kui kümnendik) on kaitsealal klindiasangule iseloomulikke rusukallete ja jäärakute metsi (9180*). Need metsad on levinud kaitsealal klindialusel rusukaldel terves ulatuses piki pankrannikut ning nende esinduslikkus on A (väga esinduslik). Peaaegu samas suurusjärgus on kaitsealal levinud ka vanad laialehised metsad (9020*), mille esinduslikkus on valdavalt A (väga esinduslik). Suures osas asuvad need metsad Uikala lahustükil, väikeses osas ka piki pankrannikut. Vähesel määral on kaitseala Uikala lahustükil kuivenduse mõju tõttu keskmise esinduslikkusega (C) rohunditerikkaid kuusikuid (9050). Ajapikku lakkavad kuivenduskraavid funktsioneerimast ja taastub metsakooslustele iseloomulik veerežiim. Soostuvaid ja soo-lehtmetsi (9080*) on alla 10 ha ning nende esinduslikkus on suurel osal A (väga esinduslik).

Kaitseala põhjapoolsel lahustükil asuvad merega piirneval alal kitsa ribana rannikuelupaigatüübid rannavallid (1210), püsitaimestuga kivirannad (1220), püsitaimestuga liivarannad (1640) ja eellited (2110). Kiiresti asukohta ja suurust muutvate elupaigatüüpidega on nende esinduslikkus ja täpne asukoht inventuuri käigus hindamata jätetud. Klindiplateo vertikaalsel seinal piki pankrannikut on lubjakivipaljandid (8210), mille esinduslikkus on A (väga esinduslik).

Ontika maastikukaitsealal on ka loodusdirektiivi elupaigatüüpidega määratud ranniku-, vee-, niidu- ja metsakooslusi, mis on elupaigaks kaitsealal leiduvatele kaitsealustele liikidele ning on maastikuilme oluliseks osaks.

Kaitseala pangametsad on tüüpiline elupaik **mets-kuukressile, rohe-tilksamblikule ja roosale võrkheinikule**. Mets-kuukress on kaitsealal levinud laiguti ja suhteliselt arvukalt kogu pangametsa alal ja väikese laiguna ka Uikala lahustükil salumetsas. Vanadel laialehistel lehtpuudel kasvavat rohe-tilksamblikku on 2009. aasta inventuuri andmete põhjal leitud Pangametsa sihtkaitsevööndist kahest leiukohast. Valaste joa läheduses olevas leiukohas kasvas liik kaheksal jalakal, kaitseala idaosasse jäävas leiukohas kahel jalakal. Samuti Valaste joa läheduses pangametsas kasvavat ja Eesti-Soome mükoloogide ühismatka käigus leitud väga haruldast roosat võrkheinikut on 2006. aastal registreeritud vähemalt üks isend. 2014. aasta sügisel registreeris Keskkonnaameti spetsialist liigi kahel lamatüvel.

Kaitseala pangametsad on elupaigaks **kassikakule**. Liik leiti kaitseala pangametsast esimest korda 2016. aastal. Üldjuhul üherindelisi männikuid eelistavale kassikakule pole laialehine pangamets tüüpiline elupaik, kuid kuna pangametsad on väga raskesti ligipääsetavad, võimaldab see kassikakul seal häirimatult pesitseda. Lisaks pakub kaitsealaga piirnev rannikuala kassikakule piisavalt toitu.

Kaitseala klindialune klibune ja karbonaadirohke mullapind on tüüpiline elupaik **sudeedi põisjalale**, mis on ühtlasi selle liigi ainus teadaolev leiukoht Eestis. Vastavalt sudeedi põisjala tegevuskavale registreeriti liik esimest korda Ontika maastikukaitsealal 1969. aastal, kusjuures populatsiooni 2000. aasta seireandmete järgi on Ontikal leitud lisaks seireruudu kogumikule sudeedi põisjalga kasvamas veel kolme – 0,5 m², 100 m² ja 400 m² – üksteisele suhteliselt lähedal asuva kogumikuna ning populatsioon hinnati elujõuliseks ja laienevaks.

Keskkonnaregistri andmetel registreeriti liik 2009. aasta seirel kokku kolme laiguna, kus oli taimi ruutmeetri kohta vastavalt 12, 300 ja 10. Seireandmete põhjal oli liigi seisund püsiseireruudul märkimisväärselt kahanenud ja suurema osapopulatsiooni seisund rahuldav. 2010. aasta vaatlusandmete põhjal on liigi seisund kaitsealal hea.

Kaitseala parasniisked segametsad Uikala lahustükil on tüüpiline elupaik **laialehisele nestikule, villtulikale ja varju-püsiklustele**. Laialehine nestik on kaitsealal registreeritud Uikala lahustüki laialehises metsas. Viimased registreeritud andmed liigi seisundi kohta on aastast 2001, kui laialehist nestikut loendati kokku 60 isendit. Villtulikas levib ulatuslikul alal Uikala lahustükil ja on suurim teadaolev villtulikapopulatsioon Eestis. Liigi uusimad registreeritud vaatlusandmed pärinevad 2015. aasta kevadest kaitse-eeskirja eelnõu ettevalmistamisega seotud Keskkonnaameti spetsialistide tehtud välitöödest, kus villtulikat leidis kohati ohtralt. Valdavalt kasvas liik salumetsades, kohati ka märjemates metsades (naadi, sõnajala ja angervaksa kasvukohatüüp). Eriti arvukalt oli liiki väikestes häiludes, aga ka noortes hämarates laialehiste lehtpuudega kuusikutes. Liigi ohtrus oli suurim inimtegevusest puutumatus või väheste raiejälgedega parasniisketest metsaosades. Kohtades, kus oli hiljuti lageraie toimunud, olid esimesed kevadised villtulika isendid hakanud juba koltuma. Pole teada, kas liik suudab raiesmikel ellu jääda või hukkub. Varju-püsiklustet leidub kaitsealal Uikala lahustükil kolme väikese leiukohana. Uusimad leiukoha andmed pärinevad 2013. aastast, kui liik registreeriti Martsa suvilarajooni viivate teede ristist edelas ja teest itta jääval liinisihil hajusate kogumikena nelja alampopulatsioonina ning populatsiooni seisund oli hea. Lahustüki lääneosas olevas leiukohas registreeriti 2009. aastal vaatlusel vähemalt kümme isendit ja populatsiooni seisund oli samuti hea. Kolmanda leiukoha populatsiooni täpsemad seisundihinnangud puuduvad.

Ontika maastikukaitseala kaitse all hoidmine on põhjendatud ka asjaoluga, et tegemist on osaliselt Natura võrgustikku kuuluva alaga. Kaitsealale jäävad terves ulatuses Ontika ja Pangametsa loodusala.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kuna kaitsealal on peamine kaitse-eesmärk Balti klindi, maastiku (sealhulgas pargi) ning looduslike elupaikade ja liikide kaitse, on kaitseala tüübiks jätkuvalt valitud maastikukaitseala. Väärtuslike elupaigatüüpide ja haruldaste liikide leidumise tõttu kaitsealal võiks kaitseala tüübiks valida ka looduskaitseala, kuid kaitseala peamiste väärtuste, Balti klindi ning maastikuilme, sh pargi säilitamise ja kaitse tagab kõige paremini kaitseala jätkuv hoidmine maastikukaitsealana. Balti klinti ei ole võimalik kaitsta hoiualana, kuna hoiuala moodustatakse loodusliku loomastiku, taimestiku ja seenestiku soodsa seisundi tagamiseks ning seal kaitstakse elupaikasid ja kasvukohtasid, mille kaitseks on hoiuala moodustatud. Hoiuala kaitsekord ei võimalda kaitsta kooslusi tervikuna. Hoiualale ei koostata kaitse-eeskirja, mis on paljude erinevate kaitseväärtuste olemasolu korral kaitse-eeskirja täpsustamiseks vajalik. Ainsa kultuuriväärtuste poolt olulise piirkonnana jääb kaitsealale osaliselt Saka mõisakompleks, mis aga ei moodusta kaitsealast väga suurt osa ning mille kaitse on tagatud maastikukaitsealana. Seega ei saa ala tüübiks valida rahvusparki, kuna rahvusparke iseloomustab olulisemas mahus kultuuripärandi kaitse-eesmärgiks seadmine.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välis- ja vööndite piirid

Kaitseala piiritlemisel on lähtunud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad

loodusväärtused ja loodusväärtustele vajalik puhver ning ala piirid on looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud võimaluse korral selgepiirilisi ja looduses hästi nähtavaid objekte (kaldajoon, klindijoon, teed, metsasihid, kraavid, alleed). Kohtades, kus maastikulised alused puuduvad, on kasutatud piiritlemisel maakatastri andmeid (möödistatud katastriüksused) ning geograafilisi koordinaate. Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (2015, mõõtkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid.

Võrreldes Vabariigi Valitsuse 11. oktoobri 1996. a määrusega nr 248 „Ontika ja Smolnitsa maastikukaitsealade kaitse-eeskirjade ja välispiiri kirjelduste kinnitamine” kinnitatud Ontika maastikukaitseala välispiiri ja tsoneeringuga on kaitseala välispiiri laiendatud ning muudetud on tsoneeringut ja kaitsekorda. Kaitsealaga liidetakse seni osaliselt Ontika maastikukaitsealaga kattunud Saka mõisapark. Pargi piiritlemisel on lähtutud põhimõttest kaitsta parki kui tervikut, st nii pargi elusväärtusi (põlispuud, pargi puistu ja neist sõltuvad elustikurühmad) kui ka eluta väärtusi (pargi ajalooline struktuur, pargi piirid, väikevormid jm kultuuriväärtused).

Võrreldes varasema Ontika maastikukaitseala pindalaga (1218,9 ha) suureneb kaitseala pindala 1338,2 ha-ni, st 119,3 ha võrra. Varasema kahe lahustüki asemel koosneb kaitseala viiest lahustükist: mereäärne lahustükk, Uikala lahustükk ja Uikala lahustükist edelasse jäävad kolm väiksemat lahustükki. Kaitseala laienemine on tingitud vajadusest tagada paremini kaitsealuste liikide villtulika ja varju-püsikluste ning Saka mõisapargi kaitse. Kokku on juurdeliitmiste ja tsoneeringumuudatuste tulemusena sihtkaitsevööndisse arvatud täiendavalt 286,8 ha, millest 253,7 ha on riigiomand (sh 242,3 ha metsamaa), 31 ha eraomand (sh 27,9 ha metsamaa), 1,5 ha munitsipaalomand (sh 1,3 ha metsamaa) ning 0,7 ha jätkuvalt riigi omandis olev maa (sh 0,2 ha metsamaa).

Kaitsealalt arvatakse piirimuudatustega välja 5,6 ha varem sihtkaitsevööndisse kuulunud maast, millest 1 ha eraomand, 0,7 ha riigiomand (sh 0,6 ha metsamaa) ning 3,9 ha jätkuvalt riigi omandis olev maa. Samuti arvatakse kaitse alt välja 89,5 ha varem piiranguvööndisse kuulunud maast, millest 42,5 ha on eraomand (kusjuures 6 ha sellest on elamumaa sihtotstarbega ja 0,8 ha metsamaa), 46,7 ha riigiomand (sh 40,7 ha metsamaa) ning 0,4 ha munitsipaalomand (sh 0,2 ha metsamaa). Lisaks arvatakse kaitse alt välja 0,1 ha varem Saka pargina kaitse all olnud maad, millest pool on riigiomand ja pool eraomand. Kokku arvatakse kaitse alt välja seega 95 ha, millest 43,5 ha on eraomand, 47,5 ha riigiomand, 0,3 ha munitsipaalomand ning 3,8 ha jätkuvalt riigi omandis oleva maa. Suure osa kaitsealalt välja arvatud maast moodustab mereäärsest lahustükist maha arvatud suurfarmi ja selle ehitiste alune maa ning kaitseala välispiiri rannajoonega ühildamisest tingituna maha arvatud merealune maa. Suurfarmi alale jäävad Sigala (32001:001:0039), Laiakivi (32001:001:0381), Suurekivi (32001:001:0391), Valge (32001:001:0130), Tammiku (32001:001:0362), Merepiiri (32001:001:0192), Rooski (32001:001:0202) ja Kuldserve (32001:001:0341) katastriüksus. Samuti arvatakse kaitsealalt välja tiheasustusega hoonestatud piirkonnad Saka ja Valaste külas, kus maastikuilme ja vaade on Ontika maastikukaitseala kaitse-eesmärkide seisukohast väheväärtuslikud. Seetõttu arvatakse kaitsealalt tervenisti välja Nurga (32001:001:0103), Augu (32001:001:0062), Nõmme (32001:001:0011), Lepalehe (32001:001:0680), Keskküla (32001:001:0181), Pärnapargi (32001:002:0174), Aida (32001:002:0132), Lao (32001:002:0057), Pärnamäe (32001:002:0173), Vanaaida (32001:002:0350), Asunduse (32001:002:0035) ja Merila (80201:001:0532) katastriüksus. Osaliselt arvatakse samal põhjusel välja Saka-Aru (32001:001:0121), Keskpõllu (32001:001:0182), Tiigiaugu (32001:001:0312), Lepiku (32001:001:0671), Kaldapealse tee (32001:001:0219) ja Mõisa (32001:002:0300) katastriüksus. Samuti arvatakse kaitse alt välja ligi 40 ha suure inimõjuga

ja tugevalt kuivendatud metsa endise Uikala lahustüki kirdenurgas, mis kõik jääb riigiomandis olevale maaüksusele Kohtla metskond 34 (80201:001:0340). Sealne mets ei vasta loodusdirektiivi elupaigakriteeriumitele ega ole kaitse-eesmärgiks olevate liikide elupaik.

Piirimuudatustega liidetakse kaitsealale juurde ja arvatakse sihtkaitsevööndisse 208,1 ha varem kaitse all mitte olnud maad, millest 179 ha on riigiomand (sh 172,4 ha metsamaa), 28 ha eraomand (sh 26,4 ha metsamaa), 0,4 ha munitsipaalomand (mis kõik on metsamaa) ning 0,7 ha jätkuvalt riigi omandis (sh 0,1 ha metsamaa). Samuti liidetakse piirimuudatustega kaitsealale juurde ja arvatakse piiranguvööndisse 2,8 ha varem kaitse all mitte olnud maad, millest 1,1 ha on eraomand (sh 0,1 ha metsamaa), 1,1 ha riigiomand (sh 0,9 ha metsamaa) ning 0,6 ha munitsipaalomand (sh 0,5 ha metsamaa). Kokku liidetakse kaitsealale seega varem kaitse all mitte olnud maad 211 ha, millest 29,1 ha on eraomand, 180,1 ha riigiomand, 1,1 ha munitsipaalomand ning 0,7 ha jätkuvalt riigi omandis olev maa. Lisaks liidetakse kaitsealale 3,3 ha juba varem Saka pargina kaitse all olnud maad, millest 0,4 ha on riigiomand ja 2,9 ha eraomand.

Juurdeliidetavast varem kaitse all mitteolnud maast moodustab suurema osa (201,9 ha) villtulika ja varju-püsikluste paremaks kaitseks Uikala lahustükkidega liidetud ala. Sellest 173,7 ha on riigimaa, mis hõlmab osaliselt katastriüksuseid Kohtla metskond 30 (32001:002:0090), Kohtla metskond 131 (80201:001:0585), Kohtla metskond 34 (80201:001:0340) ja Kohtla metskond 132 (80201:001:0586) ning kaitseala piiri korrigeerimisega seoses väikses ulatuses ka Ontika maastikukaitseala (80201:001:0552) ja Kohtla metskond 152 (32001:002:0192). Eraomanduses olevatest katastriüksustest (27,1 ha, sh 26,4 ha metsamaa) jäävad Uikala lahustükiga juurdeliidetavale alale peaaegu tervenisti Tiigi (32001:002:0034) ja Martsa (80201:001:0158) katastriüksus ning osaliselt Kikka (80201:001:0247), Martsa (80201:001:0157 ja 80201:001:0159) ja Lepiku (80201:001:0203) katastriüksus. Lisaks jäävad Uikala lahustükile juurdeliidetavale osale munitsipaalomandis olevad katastriüksused Suvila tee (80201:001:0612) ja Järve tee (80201:001:0646).

Samuti laiendatakse kaitseala mereäärse lahustüki piire ning arvatakse kaitseala koosseisu varem kaitsealuse pargina kaitse all olnud ja osaliselt Ontika maastikukaitsealale jäänud Saka mõisapark. Pargi arvamisel kaitseala koosseisu on korrigeeritud pargi piire ning võetud varem ainult osaliselt kaitse all olnud mere äärde viiv allee alates Saka mõisa peahoonest tervenisti kaitse alla. See ala jääb eraomandis olevatele katastriüksustele Parskamäe (32001:001:0009), Sakaoja (32001:001:0137) ja Kalda (32001:001:0029) ning riigi omandis olevatele katastriüksustele Ontika maastikukaitseala 5 (32001:001:0158) ja 13121 Voorepera-Saka tee (32001:001:0057). Täpsustatud on ka Saka pargi puisniidu ilmelise osa piire viisil, et see hõlmaks puisniidu välispiiril olevate puude võrade projektsioone. Seetõttu on arvatud kaitseala koosseisu 0,2 ha eraomandis oleva Tamme katastriüksuse (32001:001:0072) varem kaitse all mitteolnud maad.

Lisaks korrigeeritakse kaitseala välispiiri väiksemal määral, et ühildada piir vahepeal muutunud rannajoonega, katastrisse kantud maaüksuste piiridega ja looduses paremini jälgitavate objektidega (näiteks klindias tang, teed ja kraavid). Kokku moodustab väljaarvamiste ja juurdeliitmiste tulemusena Ontika maastikukaitsealast riigiomand 590,8 ha (44,1% kaitsealast, sh 556,1 ha metsamaa), eraomand 698 ha (52,2%, sh 65,4 ha metsamaa), munitsipaalomand 35 ha (2,6%, sh 11,1 ha metsamaa) ning jätkuvalt riigi omandis olev maa 14,4 ha (1,1%, sh 0,6 ha metsamaa).

Käesoleva määrusega muudetakse oluliselt kaitseala kaitsekorda ja tsoneeringut. Eelnõujärgse tsoneeringu kohaselt koosneb Ontika maastikukaitseala kolmest sihtkaitsevööndist (Martsa, Uikala ja Pangametsa) ning varasema kuue piiranguvööndi asemel on moodustatud kaks piiranguvööndit (Ontika ja Saka mõisapargi). Sihtkaitsevööndisse jääb 612,5 ha (45,8%) kaitsealast, millest 52,6 ha on eraomand (sh 47 ha metsamaa), 557,3 ha riigiomand (sh 529,3 ha metsamaa), 1,7 ha munitsipaalomand (sh 1,5 ha metsamaa) ja 0,9 ha jätkuvalt riigi omandis olev maa (sh 0,2 ha metsamaa). Piiranguvööndisse jääb 725,7 ha (54,2%) kaitsealast, millest 645,4 ha on eraomand (sh 18,4 ha metsamaa), 33,5 ha riigiomand (sh 26,8 ha metsamaa), 33,3 ha munitsipaalomand (sh 9,6 ha metsamaa) ja 13,5 ha jätkuvalt riigi omanduses olev maa (sh 0,4 ha metsamaa).

Sihtkaitsevööndisse on tsoneeritud Balti klint koos sellelt laskuvate jugadega, kaitseeesmärgiks nimetatud haruldaste ja kaitsealuste liikide elupaigad ning väärtuslikud metsa- ja rannikukooslused. Tsoneeringumuudatusega arvatakse varem piiranguvööndisse kuulunud maast sihtkaitsevööndisse 78,7 ha, millest 2,9 ha on eraomand (sh 1,5 ha metsamaa), 74,7 ha riigiomand (sh 69,8 ha metsamaa) ning 1,1 ha munitsipaalomand (sh 0,9 ha metsamaa). Mereäärsel lahustükil on varem piiranguvööndisse kuulunud maa sihtkaitsevööndisse arvatud põhjusel, et ühildada Pangametsa sihtkaitsevööndi piir Balti klindi joonega, mis läbi on tagatud selle terviklik kaitse. Uikala lahustükil on selle muudatuse põhjuseks vajadus tagada väärtuslike metsakoosluste ning kaitsealuse villtulika, laialehise nestiku ja varju-püsikluste kaitse.

Piiranguvööndisse on tsoneeritud suurema inimõjuga ja vähem väärtuslikud kooslused, sealhulgas haritavad põllumaad klindiplatool, et moodustada puhvertsoon Balti klindi ja kaitstavate liikide elupaikade kaitseks ning tagada piirkonnale iseloomuliku maastikuilme säilimine. Samuti on piiranguvööndisse tsoneeritud Saka mõisapark ning Uikala lahustükile jäävad Metsavahi ja Suvila tee. Kaitsealustest liikidest jäävad osaliselt piiranguvööndisse II kaitsekategooriasse kuuluvate põhja-nahkhiire, tõmmu- või habelendlase, tiigilendlase ja veelendlase ning III kaitsekategooriasse kuuluvate mets-kuukressi ja sulgja õhiku elupaigad. Nende liikide piiranguvööndisse arvatud populatsioonid paiknevad hajusalt või põhipopulatsiooni äärealal, mistõttu pole nende arvamine sihtkaitsevööndisse otstarbekas. Piiranguvööndisse arvatud liikide kaitse tagatakse LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtete kaudu. Tsoneeringumuudatusega arvatakse varem sihtkaitsevööndisse kuulunud maast piiranguvööndisse 1,6 ha, millest 0,8 ha on riigiomand (sh 0,7 ha metsamaa), 0,2 ha eraomand (mis kõik on metsamaa), 0,3 ha munitsipaalomand (mis kõik on metsamaa) ning 0,3 ha jätkuvalt riigi omandis olev maa (sh 0,2 ha metsamaa), mis kõik on riigiomand.

Kokku on juurdeliitmiste ja tsoneeringumuudatuste tulemusena sihtkaitsevööndisse arvatud täiendavalt 286,8 ha, millest 253,7 ha on riigiomand (sh 242,3 ha metsamaa), 31 ha eraomand (sh 27,9 ha metsamaa), 1,5 ha munitsipaalomand (sh 1,3 ha metsamaa) ning 0,7 ha jätkuvalt riigi omandis olev maa (sh 0,2 ha metsamaa). Täiendavalt sihtkaitsevööndisse arvatud maale ei jää elamumaa sihtotstarbega katastriüksusi.

Balti klindi paremaks kaitseks on muudetud Pangametsa sihtkaitsevööndi piire. Vööndi lõunapiiril on kohtades, kus kaitseala välispiir ei kulge mööda Saka–Ontika–Toila teed, ühildatud vööndi piir looduses selgelt eristatava klindijoonega ning arvatud sellega sihtkaitsevööndisse varem osaliselt Sakamõisa, Saka ja Valaste piiranguvööndisse kuulunud maa. Samuti on sihtkaitsevööndisse arvatud varem tervenisti Martsa ja Ontika piiranguvööndisse kuulunud klindijooned ning Saka–Ontika–Toila tee vaheline kuni mõnekümne meetri laiune ala, sest kitsa maariba säilitamine piiranguvööndina pole otstarbekas. Erandina on piiranguvööndisse jäetud põllumajanduslikult oluline Luigekaela

katastriüksus (80201:001:0084). Ümbertoneerimine tagab, et kaitsealale jääv Balti klindi ja kaldajoone vaheline ala jääks ka pärast klindi võimalikke murranguid tervenisti sihtkaitsevööndisse ning vööndi piir oleks looduses selgelt tuvastatav. Varem Sakamõisa piiranguvööndisse kuulunud klindijoonest maismaa poole jääv ala on arvatud uude, Saka mõisapargi piiranguvööndisse, millesse on arvatud ka kaitsealaga liidetud Voorepera–Saka teest lõuna poole jääv ning varem kaitsealuse Saka pargi koosseisus olnud puisniiduilmeline tammik. Varasemast Saka ja Valaste piiranguvööndi klindijoonest maismaa poole jäänud maa põhjal on moodustatud uus, ühtse kaitsekorraga Ontika piiranguvöönd.

Kaitsealuste liikide villtulika, varju-püsikluste ja laialehise nestiku ning väärtuslike metsakoosluste parema kaitse tagamiseks on Uikala lahustüki varasem piiranguvööndi režiim muudetud tervenisti sihtkaitsevööndiks, kusjuures vähemväärtuslik ja tugeva inimõjuga ala on kaitse alt maha arvatud. Uikala sihtkaitsevööndi piire on laiendatud, arvates vööndisse varem osaliselt Uikala piiranguvööndisse kuulnud maad ning liites vööndiga juurde seni kaitse all mitteolnud alasid. Kaitse-eesmärgiks olevate liikide ja väärtuslike metsakoosluste kaitseks on Uikala lahustükiga liidetud varem kaitse all mitteolnud alasid ning moodustatud nende põhjal Martsa sihtkaitsevöönd. Vööndit läbivad Metsavahi tee ja Suvila tee on arvatud nende hooldamise hõlbustamiseks Ontika piiranguvööndisse. Uikala lahustükile jääva Ontika piiranguvööndi lahustüki ning Martsa sihtkaitsevööndit läbiva 80 m laiuse liinisihhi tõttu, mida pole otstarbekas kaitse alla võtta, koosneb Martsa sihtkaitsevöönd kuuest lahustükist. Kaitsealaga ei liideta kõiki villtulika kasvukohti. Vastavalt villtulika tegevuskavale on tehtud ettepanek viia liik üle I kaitsekategooriast II kaitsekategooriasse, mis kohustab kaitse all hoidma vähemalt 50% liigi leiukohtadest. Villtulika kasvukohtade osaline väljajätmine kaitseala laiendusest on põhjendatud asjaoluga, et väljajäetud alade puhul on tegemist äärmiselt fragmenteeritud kasvukohtadega, kus liigi arvukus on väike. Vastavalt kaitse-eeskirja ekspertiisile (Pihu, 2014) on liigi säilimise seisukohast kõige olulisem säilitada villtulika populatsioon suurematel killustamata aladel.

Kaitseala välispiiril kulgevad Läänemeri, liini- ja metsasihid ning teed ja rajad on kaitsealast välja jäetud. Piirikraavid on kaitsealasse sisse jäetud. Kraavide arvamine kaitseala koosseisu võimaldab teha koosluste veerežiimi taastamistöid ning koosluste taastamis- ja kujundustöid, mis on oluline parasniisket veerežiimi vajavate laialehise nestiku ja villtulika kaitse tagamiseks. Kohtades, kus kaitseala välispiir kulgeb mööda alleed ja puisniitu, on piiritlemisel lähtunud põlispuude võraulatusest, et tagada terviklik kaitse nende juurestikule ja võradele.

Kaitseala põhjapoolne lahustükk on 923,2 ha suurune. Lahustüki välispiir kulgeb Saka külast kaitseala loodenurgast Ontika maastikukaitseala 5 katastriüksuse (32001:001:0158) loodenurgast mööda rannajoont ida poole kuni Altkülani, kust läheb punktis koordinaatidega 6593130,327 ja 698633,393 mõttelise sirgena lõuna poole, kuni ristub punktis koordinaatidega 6592935,344 ja 698543,066 13133 Saka-Ontika-Toila tee katastriüksuse (80201:001:0136) põhjapiiriga. Edasi kulgeb piir mööda katastriüksuste piire kuni ristumiseni Mõisa katastriüksuse (32001:002:0300) edelanurgas kruusateega ning kulgeb sealt mööda selle tee serva kuni tee hargnemiseni. Sealt kulgeb kaitseala piir edasi mööda mere poole suunduva pinnastee serva, kuni ristub Kaldapeale katastriüksuse (32001:002:0104) piiriga ning kulgeb seejärel mööda seda lääne poole kuni ristumiseni Pärna katastriüksuse (32001:002:0175) kirdenurgaga. Sealt läheb kaitseala piir mööda Pärna ja Tiigi katastriüksuse (32001:002:0032) idapiiri lõuna poole kuni ristumiseni 13133 Saka-Ontika-Toila tee katastriüksuse (32001:002:0073) põhjapiiriga. Sealt kulgeb piir edasi mööda katastriüksuste piire kuni Lingu katastriüksuse (32001:001:0701) loodenurgani, kust läheb mõttelise sirgena läbi Sigala katastriüksuse (32001:001:0039) kuni punktini koordinaatidega 6593276,152 ja 683835,813. Edasi kulgeb piir mööda Sigala katastriüksuse läänepiiri kuni ristumiseni

Laiakivi katastriüksuse (32001:001:0381) loodenurgaga, kust läheb mõttelise sirgena läbi katastriüksuste Saka-Aru (32001:001:0121), Keskpõllu (32001:001:0182) ja Tiigiaugu (32001:001:0312) Nõmme katastriüksuse (32001:001:0011) kirdenurgani. Seejärel kulgeb kaitseala piir mööda Nõmme katastriüksuse põhjapiiri kuni selle katastriüksuse loodenurgani, kust läheb mõttelise sirgena läbi Kaldapealse tee katastriüksuse (32001:001:0219) punktini koordinaatidega 6592831,640 ja 683456,239 ning läheb sealt mööda selle katastriüksuse läänepiiri ristumiseni 13133 Saka-Ontika-Toila tee katastriüksuse (32001:001:0058) põhjapiiriga. Sealt kulgeb piir edasi mööda katastriüksuste piire kuni ristumiseni kraaviga, kust läheb veidi mööda kraavi serva ning edasi lõuna poole mõtteliste sirgetena, mis ühendavad puisniidu servaalal kasvavate tammede täielikult kaitsealale jäävaid võraprojektsioone. Need mõttelised sirged on kraavi nurga ning punktide koordinaatidega 6593086,738 ja 680826,917; 6593028,248 ja 680832,937; 6592966,945 ja 680812,672; 6592889,424 ja 680774,999 ning 6592869,018 ja 680750,600 vahel. Seejärel läheb piir mööda kraavi ja tee serva ning alates Saka mõisa peahoone sissesõidu juures kasvavast vanast pärnast punktis koordinaatidega 6593063,417 ja 680402,178 mööda kaherealise allée läänepoolset osa (kusjuures allée jääb tervenisti kaitsealale ja allée laiuseks on arvatud 10 m tee telgjoonest) kuni ristumiseni klindinõlvaga paralleelselt kulgeva teega ning sealt mööda Ontika maastikukaitseala 5 katastriüksuse läänepiiri kuni rannajooneni.

Pangametsa sihtkaitsevöönd on 199,3 ha suurune ning see on moodustatud Balti klindi, Valaste, Kivisilla ja Karjaoru joa, kaitsealuste liikide ning väärtuslike metsa- ja rannikukoosluste kaitseks. Vööndi piiritlemisel on lähtutud sellest, et kaitsealale jääv Balti klindi osa oleks tervenisti sihtkaitsevööndis ning hõlmaks haruldaste liikide kassikaku, sudeedi põisjala, roosa võrkheiniku, rohe-tilksambliku ja mets-kuukressi kasvukohad. Vöönd jääb suures osas riigimaale (171,8 ha), 25,4 ha jääb eramaale ja 1,3 ha munitsipaalmaale ning 0,9 ha jätkuvalt riigi omandis olevale maale. Vööndi lääne-, põhja- ja idapiir kulgevad mööda kaitseala välispiiri. Vööndi lõunapiir kulgeb lääne poolt alates mööda klindijoont kuni punktini koordinaatidega 6594041,672 ja 687612,888, seejärel mööda kaitseala välispiiri kuni Kaevu katastriüksuseni (32001:002:0642) ning seejärel mööda selle läänepiiri. Edasi läheb piir mööda klindijoont ning mõttelist sirget punktide koordinaatidega 6594324,553 ja 693751,392 ning 6594 299,940 ja 693753,254 vahel, misjärel jätkab kulgemist mööda kaitseala lõunapiiri kuni Luigekaela katastriüksuseni (80201:001:0084). Sealt läheb vööndi piir mööda selle katastriüksuse läänepiiri kuni ristumiseni klindijoonega ning kulgeb siis edasi mööda seda kuni ristumiseni Luigekaela katastriüksuse idapiiriga. Edasi läheb vööndi piir mööda seda kuni ristumiseni uuesti kaitseala välispiiriga ning kulgeb siis edasi mööda seda.

Ontika piiranguvöönd suurusega 708,8 ha on kaitseala suurim vöönd. See on moodustatud Saka-Ontika-Toila klindiplateo ja maastikuilme kaitseks ning puhvertsooniks Balti klindi ja kaitsealuste liikide elupaikade vahel. Vöönd koosneb viiest lahustükist, millest kolm asuvad kaitseala mereäärsel lahustükil ning kaks Uikala lahustükil. Ontika piiranguvöönd jääb suures osas eramaadele (629,2 ha), riigimaad on vööndis 32,8 ha, munitsipaalmaad 33,3 ha ning jätkuvalt riigi omandis olevat maad 13,5 ha. Vöönd on enamasti kaetud haritava põllumaaga ja seal tegeletakse aktiivselt põllumajandusega. Kaitseala mereäärsele lahustükile jääva kolme Ontika piiranguvööndi lahustüki põhjapiir kulgeb mööda Pangametsa sihtkaitsevööndi lõunapiiri, muus osas ühtib piir kaitseala välispiiriga. Vaid kolmest lahustükist läänepoolseima lahustüki läänepiir kulgeb mööda Saka mõisapargiga piirneva kraavi serva (kusjuures kraav jääb vööndist välja) ning lõuna- ja idapiir ühtib kaitseala välispiiriga. Läänepiir kulgeb mööda kraavi serva (kusjuures kraav jääb vööndist välja).

Saka mõisapargi piiranguvöönd on 16,9 ha suurune ja see on moodustatud Saka mõisapargi kaitseks. Ajaloolise pargi piiride kindlakstegemiseks on kasutatud mõisaaegset, 1879. aasta

kaarti (Eesti Ajalooarhiiv, 2486.1.3405) ja välitoid ning liidetud üheks tervikuks pargis säilinud alleed, pargiaasad ja puisniit. Pargi mõisaaegsetest piiridest on välja jäetud alad, mille esteetiline välimus, sh puistu koosseis ja ilme ei vasta pargi kriteeriumidele. Alleede liitmisel pargiga on juhitud sellest, et tagatud oleks põlispuude elujõulisus ja allee vaadeldavus. Vöönd jääb suures osas eraomandis olevatele maaüksustele (16,2 ha), riigimaad on 0,7 ha. Vööndi põhjapiir kulgeb mööda Pangametsa sihtkaitsevööndi lõunapiiri, idapiir kulgeb mööda Ontika piiranguvööndi läänepiiri ning lääne- ja lõunapiir mööda kaitseala välispiiri.

Uikala lahustükk koosneb liinisihiga eraldatud neljast lahustükist, mille pindala on kokku 425,4 ha.

Kõige suurema lahustüki (405,31 ha) välispiir kulgeb Ontika maastikukaitseala katastriüksuse (80201:001:0552) loodenurgast alates mööda liinisihi serva (kusjuures 15 kV nimipingega liinisihi laiuseks on arvatud 10 m liini teljest) punktini koordinaatidega 6593423,564 ja 694719,944, kust läheb mõttelise sirgena (nähtav looduses põhikaardile kandmata kraavina) punktini koordinaatidega 6593100,840 ja 694603,232. Sealt jookseb piir mööda kraavi ja metsasihi serva punktini koordinaatidega 6592681,251 ja 694851,662, kust läheb mõtteline sirge kraavi alguspunkti. Edasi läheb kaitseala piir mööda kraavide servi ja nende mõttelisi pikendusi, metsasihtide ja teede servi, katastriüksuste piire ja kraavide ristumiskoha ning kraavi- ja liinisihi serva ristumiskoha vahelist mõttelist sirget kuni liinisihi servani (kusjuures 330 kV nimipingega liini sihi laiuseks on arvatud 40 m liini teljest) ning seejärel mööda seda liinisihi serva, katastriüksuste piire, kraavide ja metsasihtide servi uuesti ristumiseni liinisihi servaga Ontika maastikukaitseala katastriüksuse (80201:001:0552) loodenurgas. Kohas, kus piir kulgeb mööda Martsa katastriüksuse (80201:001:0157) põhjapiiri, ei jää kaitsealale maa-ala, mis ulatub 10 m sellest piirist lõuna poole. Lahustüki kirdepoolseim nurk asub punktis koordinaatidega 6592963,796 ja 696625,713. Punktide 6591908,881 ja 695783,375 ning 6591788,129 ja 695756,485 ning 6591834,446 ja 695540,874 ning 6591530,142 ja 695292,296 vahel kulgeb piir kolme mõttelise sirgena. Samuti kulgeb piir kolme mõttelise sirgena järgmiste punktide vahel: 6591574,959 ja 694081,215 ning 6591667,054 ja 694279,737 ning 6591812,808 ja 694299,154 ning 6591849,898 ja 694436,800.

Suuruselt teise lahustüki (11,1 ha) piir kulgeb mööda liinisihtide servi, kusjuures läänepoolse sihi laiuseks on arvatud 10 m ja idapoolse liinisihi laiuseks 40 m liini teljest. Mõttelise sirgena kulgeb piir läänepoolse liinisihi serva ja Kikka katastriüksuse lõunapiiri ristumiskoha ning punkti koordinaatidega 6591810,042 ja 693707,994 vahel.

Suuruselt kolmanda lahustüki (5,1 ha) piir kulgeb Lepiku katastriüksuse idapiiri ja liinisihi serva ristumiskohast mööda liinisihi serva (sihi laiuseks on arvatud 40 meetrit liini teljest), Kohtla metskond 131 katastriüksuse (80201:001:0585) piiri ning kraavide servi (kusjuures kraavi servas asuva punkti koordinaatidega 6591013,623 ja 694386,604 ning maaüksuse Kohtla metskond 131 nurga vahel on mõtteline sirge).

Neljanda ja kõige väiksema lahustüki (3,9 ha) piir kulgeb mööda kraavi- ja liinisihi serva (kusjuures sihi laiuseks on arvatud 40 meetrit liini teljest) ning mõtteliste sirgetena järgmise kolme punkti vahel: 6591497,002 ja 694047,762 ning 6591476,114 ja 693897,543 ning 6591296,143 ja 693881,138.

Uikala lahustükile jääb **Ontika piiranguvööndi 1,8 ha suurune lahustükk**, millesse on arvatud Metsavahi tee koos selle mõlemast servast ühe meetri ulatusesse jääva maaga tee selles osas, mis jääb kaitsealale, ning Suvila tee katastriüksus (80201:001:0612) osas, mis

jääb kaitsealale. Seega kulgeb vööndi piir mööda Metsavahi tee servi, Suvila tee katastriüksuse piiri ning kaitseala välispiiri.

Martsa sihtkaitsevöönd koosneb kuuest lahustükist ja see on 188 ha suurune. Vöönd on moodustatud kaitsealuste taimeliikide villtulika ja varju-püsikluste ning väärtuslike metsakoosluste kaitseks. Vööndi piiritlemisel on lähtutud sellest, et kaitseala koosseisu oleksid hõlmatud esinduslikud alad kaitsealuste villtulika ja varju-püsikluste populatsioonidest, samuti väärtuslikud metsakooslused. Vöönd jääb suures osas riigimaale (161,3 ha), vähesel määral jääb vööndisse ka eramaid (26,3 ha) ning munitsipaalmaad (0,4 ha, Järve tee). Eramaadest jääb tervenisti vööndisse Martsa (80201:001:0158) katastriüksus ning osaliselt Kikka (80201:001:0247) ja Martsa (80201:001:0157 ja 80201:001:0159) katastriüksus, 0,1 ha ulatuses jääb vööndisse ka Lepiku (80201:001:0203) katastriüksus.

Vööndi kolme kõige suurema lahustüki piir kulgeb mööda kaitseala piiri ja Ontika piiranguvööndi Uikala lahustükile jääva lahustüki piiri, suuruselt teise lahustüki piir kulgeb osaliselt ka mööda metsasihi serva (siht jääb vööndisse) ja kraavi serva (kraav ei jää vööndisse). Ülejäänud kolme lahustüki piir ühtib kaitseala välispiiriga.

Uikala sihtkaitsevöönd on 225,2 ha suurune ning see ühtib Ontika loodusala piiriga. Vööndi piiritlemisel on lähtutud sellest, et kaitseala koosseisu oleksid hõlmatud esinduslikud alad laialehise nastiku, villtulika ja varju-püsikluste elupaigast, samuti väärtuslikud metsakooslused. Vöönd jääb suures osas riigimaale (224,3 ha), eramaast jääb vööndisse tervenisti Tiigi katastriüksus (32001:002:0034).

Vööndi piir ühtib suures osas kaitseala välispiiriga. Vaid idapiir kulgeb mööda Ontika piiranguvööndi Uikala lahustükile jääva lahustüki piiri ning Martsa sihtkaitsevööndi piiri.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal asuvaid loodusväärtusi ning tsoneeringu ja kaitse-eeskirja kohta koostatud eksperdiarvamusi (Pille Tomson, 2006, Silvia Pihu, 2014). Samuti on arvestatud Keskkonnaameti tellimusel koostatud roosa võrkheiniku, kassikaku, sudeedi põisjala, laialehise nastiku ja villtulika tegevuskavades toodud soovitusi liikide paremaks kaitseks. Saka mõisapargi piiritlemisel on arvestatud Keskkonnaameti Jõgeva-Tartu regiooni kaitse planeerimise spetsialisti Marica-Maris Paju ettepanekuid. Kaitse-eeskirja koostamisel on arvestatud ka kaitsekorra mõjuga Pangametsa ja Ontika loodusala kaitse-eesmärkidele ning Natura 2000 võrgustiku alade suhtes kehtivate erisustega.

Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal asuvate liikide, looduslike elupaikade, Balti klindi, maastikuilme ja Saka mõisapargi soodsa seisundi ning on proportsionaalne saavutatavale efektile.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (PS § 32). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on PS §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb PS §-st 53. Tulenevalt PS §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitseaduse alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiõlemuse säilimiseks

peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärgiks on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Ühtlasi täidetakse loodusdirektiivist 92/43/EMÜ riigile tulenev kohustus tagada loodusväärtuste kaitse Natura 2000 võrgustiku alal. Neid eesmärke saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: kaitseala moodustamine ja loodusväärtusi kahjustavate tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Ontika maastikukaitsealal on potentsiaalne ettevõtlushuvi eelkõige metsa- ja põllumajandamise ning turismialase tegevuse vastu. Ettevõtluse korral on risk, et tegevust ei saa võimaldada juhul, kui see kahjustab loodust või elukeskkonda. Ettevõtlusvabadus ei anna isikule õigust nõuda rahvusliku rikkuse ega riigi vara kasutamist oma ettevõtluse huvides. Omandiõigus ja ettevõtlusvabadus ei ole piiramatud õigused. Kaitse-eeskirjaga alale seatud eesmärk kaalub üles omandiõiguse ja ettevõtlusvabaduse riive. Järgnevates kaitsekorra peatükkides on esitatud kitsenduste kaupa põhjendused, miks vastavad piirangud on vajalikud.

Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kaitseala tsoneeritud kolme sihtkaitsevööndisse ja kahte piiranguvööndisse. Leebem kaitseeriim seaks ohtu kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamise, kuna ei võimalda tagada Balti klindi, maastikuilme ja Saka mõisapargi ning väärtuslike koosluste ja kaitse-eesmärgiks nimetatud liikide ja nende elupaikade säilimist.

Kaitseala seniste piiride muutmiseks ja kaitsekorra uuendamiseks tunnistatakse käesoleva määrusega osaliselt kehtetuks Vabariigi Valitsuse 11. oktoobri 1996. a määrus nr 248 „Ontika ja Smolnitsa maastikukaitsealade kaitse-eeskirjade ja välispiiri kirjelduste kinnitamine”. Samuti tunnistatakse kehtetuks Vabariigi Valitsuse 29. juuni 2006. a määruses nr 152 „Ida-Viru maakonna kaitsealuste parkide piirid” § 1 punkt 14 ning määruse lisas 1 esitatud Saka pargi piir. Saka park arvatakse moodustatavasse Saka mõisapargi piiranguvööndi, kus kaitsekorra koostamisel on arvestatud pargi kaitse vajadusega.

Kaitsealal ei ole reguleeritud sõitmist veelal ja kalapüüki, sest kaitsealal puuduvad sõitmiseks ja kalastamiseks sobilikud veekogud ning mereala ei jää kaitseala koosseisu.

Kaitsealal ei ole poollooduslike kooslusi ning seetõttu ei käsitleta kaitse-eeskirjas nendega seotud tegevust.

Kaitsealal ei ole reguleeritud adru ega pilliroo varumist, kuna kaitsealal ei leidu märkimisväärselt pilliroogu ning adru on vaid raskesti ligipääsetavates kohtades, kus selle kogumise vastu huvi puudub ja selle kättesaamine kahjustaks oluliselt kaitseala väärtusi.

2.5.2. Kaitsekorra üldpõhimõtted

Kogu kaitsealal kehtivad kaitsekorra üldpõhimõtted on kooskõlas looduskaitseseadusega, samas on määruses sätestatud mõningaid erisusi.

Inimestel on lubatud viibida, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi ning pidada jahti kogu kaitsealal. Inimeste liikumist ja loodusandide korjamist pole piiratud, kuna see ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist. Saka mõisapark on mõeldud avalikuks kasutamiseks ning valdajal ei ole õigust keelata pargi maa-alal erateede ja radade avalikku kasutamist päikesetõusust päikeseloojanguni. Füüsilise isiku või eraõigusliku juriidilise isiku omandis oleval kinnisasjal (sh õuealal) viibimisel tuleb arvestada keskkonnaseadustiku üldosa seaduse §-des 32 ja 33 sätestatuga.

Telkimine ja lõkke tegemine on kaitsealal lubatud kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ette valmistatud ja tähistatud. Samuti on telkimine ja lõkke tegemine lubatud õuemaal. Ka telkimisel ja lõkke tegemisel füüsilise isiku või eraõigusliku juriidilise isiku omandis oleval kinnisasjal (sh õuealal) tuleb arvestada keskkonnaseadustiku üldosa seaduse §-des 35 ja 36 sätestatuga. Muul juhul on telkimine ja lõkke tegemine lubatud kaitseala valitseja nõusolekul. Telkimispiirang on vajalik sihtkaitsevööndis koosluste kaitseks, piiranguvööndis aga klindiserva ja pargimuru kaitseks ning tuleohutuse tagamiseks. Telkimine ja lõkke tegemine juhuslikus kohas võib häirida ja kahjustada kaitse-eesmärgiks seatud liike ja nende elupaiku ning kahjustada varisemisohtlikku Balti klinti, tallamistundlikke kooslusi ja elupaigatüüpe. Telkimise ja lõkke tegemisega kaasneb taimede tallamine, prahistamine, puude raie lõkke tegemiseks ja tuleoht: suure osa kaitsealast moodustavad metsad, mis on kuival ajal eriti tuleohtlikud. Lõkke tegemine Saka mõisapargis selleks mitteettenähtud kohas kahjustab pargimuru ja puude juuri, mis võib viia nende hävimiseni. Kaitsealal puuduvad lõkke- ja telkimiskohad. Lõkke- ja telkimiskohtade rajamise vajadus ja asukoht määratakse kaitsekorralduskavaga.

Kaitsealal on lubatud sõidukiga sõitmine selleks ettenähtud teedel, piiranguvööndis ning Martsa ja Uikala sihtkaitsevööndis jalgratastega ka radadel. Maastikusõidukiga sõitmine teedel on lubatud vastavalt liikluseaduse § 154 lõikes 1 esitatud erisustele, mille alusel on maastikusõidukiga teedel sõitmine lubatud jõgede, teede ja muude takistuste ületamiskohtades ning lumega kaetud teel, mis ei ole mootorsõidukitele ajutiselt läbitav, ning teel, kus seda lubab sellekohane liikluskorraldusvahend. Kaitseala valitseja võib kaitsekorralduskava alusel ja kokkuleppel maaomanikuga teha ettepaneku tee sulgemiseks mootorsõidukitega sõitmiseks juhul, kui see ohustaks kaitsealuste liikide elupaiku ja klinti, ületaks inimhõlmale äärmiselt tundlike koosluste taluvuspiiri või halvendaks oluliselt nende seisundit. Tee mõiste on määratletud ehitusseadustikus. Võimalike mootorsõidukite sõitmiseks suletavate teede all mõeldakse eelkõige isetekkelisi teid, mis killustavad sihtkaitsevööndites paiknevaid kaitstavaid kooslusi või kahjustavad Balti klinti ja maastikuilmelt väärtuslikku klindiplatood. Sõidukitega sõitmiseks ettenähtud teed määratakse täpsemalt ära kaitsekorralduskavaga. Vajaduse korral kaalutakse kaitsekorralduskavas koostöös maaomanikega, kuidas reguleerida isetekkelistel teedel ja radadel liiklemist. Kaitsekorralduskavas võib teha ettepaneku ka õppe- või matkaraja sulgemiseks jalgratastega sõitmiseks. Kaitsealal asuvad varisemisohtlik Balti klint ning tallamisõrnad looduslikud kooslused (pangametsad, rannikuelupaigad, niisked metsad), mis on kaitsealuste liikide elupaigad. Sõidukiga sõitmine väljapool teid või maastikusõidukiga sõitmine kahjustab oluliselt elupaikade looduslikku seisundit ja maastikuilmet. Liigse koormuse puhul on eriti tundlikud pehmel ja libiseval sinisavi põhjal asuvad kooslused, mis sõidukite raskuse all häviksid. Kaitsealuste liikide elutegevuse häirimine ning pinnase kahjustamine viib koosluste vaesustumiseni, killustumiseni ja

hävinemiseni ning rikub maastikuilmet. Elupaikade kadumine vähendab bioloogilist mitmekesisust ning toob kaasa kaitsealuste liikide kadumise neist paigust. Nendel põhjustel pole erisust tehtud Pangametsa sihtkaitsevööndis jalgrattaga sõitmiseks radadel. Piiranguvööndisse jäävad peamiselt põllumajandusalad ning Saka mõisapark, kus radadel jalgrattaga sõitmine ei kahjusta kaitstavaid väärtusi. Erandjuhtudel on lubatud sõidukitega sõitmine väljaspool selleks ettenähtud teid ja maastikusõidukiga sõitmine. Nendeks erandjuhtudeks on järelevalve- ja päästetööd, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tööd, kaitseala valitseja nõusolekul teostatav teadustegevus ning kaitse-eeskirjaga lubatud tööd, sealhulgas piiranguvööndis liinirajatiste hooldamine, metsamajandus- ja põllumajandustööd ning Saka mõisapargi piiranguvööndis pargi hooldustööd. Kavandatavad sõidukiga sõitmise leevendused on kooskõlas looduskaitseseadusega ega sea ohtu kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist. Põllumajandus- ja metsatööd piiranguvööndis on erandite nimistus, kuna kaitseala Ontika piiranguvööndisse jäävad suures ulatuses haritavad põllumaad, vähesel määral ka metsamaad. Samuti on Saka mõisapargis vajalikud puistute ja niitude hooldustööd.

2.5.3. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt looduskaitseseaduse § 14 lõikele 1. Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detail- ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatise kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, anda projekteerimistingimusi ja ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda vee erikasutusluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatist, ning lisasöötaja jahiulukeid.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärasest ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse ja arendushuvid.

2.5.4. Sihtkaitsevöönd

2.5.4.1. Sihtkaitsevööndi eesmärgid

Sihtkaitsevöönd on kaitseala osa seal väljakujunenud või kujundatavate koosluste säilitamiseks. Kaitsealal on kolm sihtkaitsevööndit: Martsa, Pangametsa ja Uikala.

Pangametsa sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on metsa- ja rannikukoosluste arengu tagamine üksnes loodusliku protsessina, elustiku mitmekesisuse säilitamine, Balti klindi ning kaitsealuste liikide ja nende elupaikade kaitse. Vöönd hõlmab Balti klindi ja mere vahelist ala piki pankrannikut idast läände. Vööndisse jäävad Põhja-Eesti paekalda suurima suhtelise

kõrgusega osa (kuni 55,6 m merepinnast), samuti Baltikumi kolm kõrgeimat juga: Valaste juga (26,1 m), kolmeastmeline Kivisilla juga ja kolmeastmeline Karjaoru juga. Enamiku vööndist katavad haruldased pangametsad (9180*) esinduslikkusega A (väga esinduslik). Piki rannikut asuvad rannikukooslused esmased rannavallid (1210), püsitaimestuga kivrannad (1220), merele avatud pankrannad (1230), püsitaimestuga liivarannad (1640) ja eellited (2110), mille esinduslikkust pole määratud. Balti klindi vertikaalsel tasapinnal on piki pankrannikut elupaigatüüp lubjakivipaljandid (8210), mille esinduslikkus on A (väga esinduslik). Pangametsad on elupaigaks kaitsealustele liikidele kassikakule, roosale võrkheinikule, sudeedi põisjalale, mets-kuukressile ja rohe-tilksamblikule.

Martsa ja Uikala sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on metsakooslusete säilitamine või taastamine, neile omase liigilise ja vanuselise struktuuri hoidmine, elustiku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine ning kaitsealuste liikide ja nende elupaikade kaitse.

Martsa sihtkaitsevööndis kaitstakse villtulikat, varju-püsiklustet ja mets-kuukressi ning nende liikide elupaiku. Vööndisse jäävad esinduslikumad osad nii varju-püsikluste kui ka villtulika osapopulatsioonidest.

Uikala sihtkaitsevööndis kaitstakse laialehist nestikut, villtulikat, varju-püsiklustet ja mets-kuukressi ning nende liikide elupaiku ja väärtuslikke metsakooslusi. Suure osa vööndist katavad vanad laialehised metsad (9020*) esinduslikkusega A (väga esinduslik), mis on sobilikuks elupaigaks villtulikale, laialehisele nestikule ja varju-püsiklustele. Vööndis leidub ka rohunditerikkaid kuusikuid (9050) esinduslikkusega C (arvestatava esinduslikkusega) ning vähesel määral ka soostuvaid ja soo-lehtmetsi (9080*) esinduslikkusega A (väga esinduslik).

2.5.4.2. Lubatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ette valmistatud ja tähistatud, ning Martsa ja Uikala sihtkaitsevööndis kuni 20 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata kohas. Kaitseala valitseja nõusolekul selleks ettevalmistatud ja tähistatud kohas rohkem kui 50 osalejaga, Martsa ja Uikala sihtkaitsevööndis selleks ettevalmistamata kohas rohkem kui 20 osalejaga ning Pangametsa sihtkaitsevööndis selleks ettevalmistamata kohas rahvaürituse korraldamine on lubatud ainult kaitseala valitseja nõusolekul.

Sihtkaitsevööndid on ette nähtud looduslike liikide ja elupaikade kaitseks ning looduslike koosluste säilitamiseks, mistõttu võib külastajate massiline viibimine kahjustada vööndite kaitse-eesmärgi saavutamist. Rohkem kui 20 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata kohas on Martsa ja Uikala sihtkaitsevööndis lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul, et vältida tallamisõrnade metsakoosluste (niisked metsad) ning kaitsealuste liikide elupaikade kahjustamist. Pangametsa sihtkaitsevööndis on rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata kohas lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul, et vältida liikumist tallamisõrnades ranniku- ja metsakooslustes ning varisemisohhtlikel rusukalletel ja klindil, kus näiteks alpinismiharrastajad armastavad treenida. Alpinismi harrastamine Balti klindil juhuslikus kohas võib viia selle varisemiseni ning kahjustada saaksid nii klint kui ka sealsed kooslused. Eriti tallamisõrnad on klindi pooleldi vertikaaltasapinnal ning jalami rusukaldel ja niiskel libedal sinisavil levivad kooslused, mis hävivad tallamiskoormuse mõjul kergesti. Selleks, et tagada Balti klindi, koosluste ja kaitsealuste liikide ning nende elupaikade soodne seisund, tuleb piirata rahvaüritusel osalejate arvu ning suunata üritus kohta, kus selle mõju kooslustele oleks minimaalne. Kaitseala valitsejal on täpsem teave ala kaitseväärtuste kohta ning ta oskab anda soovitusi tegevuste

paremaks korraldamiseks.

Kaitseala valitseja nõusolekul on Martsa ja Uikala sihtkaitsevööndis lubatud koosluse kujundamine ja loodusliku veerežiimi taastamine vastavalt kaitse-eesmärgile. Koosluste kujundamine on vajalik villtulikale sobilike kasvukohtade loomiseks ja säilitamiseks. Vajaduse korral tuleb villtulika kasvukohas teha kujundusraiet, et muuta metsa valgusküllasemaks. Vööndit läbivad mitu kuivenduskraavi, mis on kohati rikkunud sealsete metsade looduslikku veerežiimi ja seeläbi metsade struktuuri. Sellest tingitud muutused koosluses võivad mõjuda ebasoodsalt kaitsealustele liikidele laialehisele netsikule ja villtulikale, mis vajavad kasvamiseks parasniiskeid lehtpuuenamusega metsakooslusi.

Martsa ja Uikala sihtkaitsevööndis on lubatud kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus, et võimaldada teha looduskaitselisi töid kaitsealuste liikide elupaikade seisundi parandamiseks.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud olemasolevate ehitiste hooldustööd. Erisus võimaldab hooldada ja rekonstrueerida teid ja radu, Pangametsa sihtkaitsevööndisse jäävat pumbajaama ning vööndit läbivaid heitvee kollektoreid, samuti piirivalverajatist või kaitseala tarbeks püstitatud rajatise (infotahvlid, tähised, õpperajad). Kaitseala Uikala lahustükk piirneb põhjast Martsa suvilarajooniga. Kaitseala valitseja võib rajatise püstitamiseks seada lisatingimusi, kui see on vajalik ala väärtuste säilimiseks. Kuigi suuremad ja sagedamini kasutatavad Uikala lahustükki läbivad teed (Metsavahi ja Suvila tee) on arvatud nende hoolduse hõlbustamiseks piiranguvööndisse, läbib Uikala lahustükile jäävat sihtkaitsevööndit mitu väiksemat teed. Lisatingimuste seadmine võib Uikala lahustükki läbivate teede hooldamisel olla vajalik eelkõige kaitsealuse liigi villtulika kaitse tagamiseks.

2.5.4.3. Keelatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on arvestades kaitse-eeskirjaga sätestatud erisustega keelatud majandustegevus, loodusvarade kasutamine ning uute ehitiste püstitsemine, välja arvatud kaitseala valitseja nõusolekul tee, tehnovõrgu rajatise või tootmisotstarbeta rajatise püstitsemine kaitseala või kaitsealal paikneva kinnistu tarbeks.

Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirja kaitsekorra üldpõhimõtete peatükis või sihtkaitsevööndite peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga, ning tegevused, mis on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitsealal lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevust, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärki või seisundit. Kaitse-eeskirjaga ei tehta olulisi leevendusi majandustegevusele ja loodusvarade kasutamisele, kuna need tegevused seaksid ohtu kaitseala loodusväärtuste säilimisele.

Majanduslikeks huvideks on piirkonnas metsaraiete tegemine. Metsaraiet hävitaksid väärtuslikud metsakooslused, mis on kaitsealuste liikide elupaigad, ja muudaksid kooslused killustatuks. Metsaraiet hävitaksid ka loodusdirektiivi metsaelupaigatüübid ning suurendaksid erosiooni järsul klindiastringul. Vastavalt Uikala lahustüki laienduse ekspertiisile (Pihu, 2014) on kõige olulisem säilitada villtulika populatsioonid suurematel killustamata osadel ning vältida uute raielankide teket. Tingimuste pidev muutmine on kaitsealustele liikidele

ebasoodne. Nii pärast lageraiet kui ka turberaiet hävib tõenäoliselt varjulembene varjupüsiliste ning villtulikalike sobilikud tingimused muutuvad kuni ala taasmetsastumiseni ebasoodsaks. Metsaraiete lubamist sihtkaitsevööndis majanduslikel eesmärkidel ei võimalda ka looduskaitseseadus.

Sihtkaitsevööndis on keelatud uute ehitiste püstitamine, välja arvatud kaitseala valitseja nõusolekul tee, tehnovõrgu rajatise või tootmisotstarbeta rajatise püstitamine kaitseala või kaitsealal paikneva kinnistu tarbeks. Erisus võimaldab püstitada infostende, tähistada vööndite piire ning rajada õpperadasid ja vaateplatvorme (näiteks Valaste joaga tutvumiseks). Külastuse korraldamine on vajalik, et vähendada külastuskoormust kaitseala tallamisõrnades ja varisemisohlikes kooslustes ning võimaldada külastajatel laskuda järsust klindist alla mereranda ohutult ja ilma klinti kahjustamata. Rajatiste püstitamine on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, mis võimaldab leida neile optimaalsemaid asukohti kaitseala väärtusi kahjustamata. Hoonete ehitamise keeld tagab Balti klindi ning kaitsealal asuvate loodusdirektiivi elupaigatüüpide ja kaitsealuste liikide elupaikade soodsa seisundi säilimise. Samuti on sihtkaitsevööndite maa kas metsamaa või jääb maa klindiasangule väga lähedale (ja seeläbi suures osas ehituskeeluvööndisse), mistõttu ei ole hoonete püstitamiseks vajadust ega sobivaid kohti. Ka on kehtestatud hoonete ehitamise keeld, et ei killustataks ehitustegevuse käigus kaitsealuste liikide elupaiku, mis viiks liikide ja nende elupaikade hävimiseni.

2.5.5. Piiranguvöönd

2.5.5.1. Piiranguvööndi eesmärgid

Piiranguvöönd on kaitseala osa, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse. Kaitsealal on kaks piiranguvööndit: Ontika ja Saka mõisapargi.

Ontika piiranguvööndi kaitse-eesmärk on Saka-Ontika-Toila klindiplateo, elustiku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine ning kaitsealuste liikide kaitse. Vööndis tagatakse puhvertsoon Balti klindi ja kaitsealuste liikide elupaikade ning tiheasustusega alade vahel. Suuremat osa vööndist katavad klindiplateoole jäävad haritavad põllumaad, vähesel määral leidub klindiserva lähedal metsakooslusi. Vööndisse on arvatud ka Uikala lahustükki läbivad Metsavahi ja Suvila tee.

Saka mõisapargi piiranguvööndi kaitse-eesmärk on kaitsealuste liikide kaitse, ajalooliselt kujunenud planeeringu, dendroloogiliselt, kultuurilooliselt, ökoloogiliselt, esteetiliselt ja puhkemajanduslikult väärtusliku puistu ning pargi- ja aiakunsti hinnaliste kujunduselementide säilitamine koos edasise kasutamise ja arendamise suunamisega.

2.5.5.2. Lubatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on lubatud majandustegevus, arvestades looduskaitseseadusest ja kaitse-eeskirjast tulenevaid kitsendusi.

Piiranguvööndis on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata kohas. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata kohas on lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul, et kaitseala valitseja saaks seada tingimusi kaitseväärtuste säilimise tagamiseks. Rahvaürituste korraldamine

piiranguvööndis ei kahjusta oluliselt olemasolevaid kooslusi, kui üritusi korraldatakse nii, et arvestatakse loodusväärtuste paiknemisega ja pärast üritust ala korrastatakse. Kaitseala valitseja nõusolek suuremate rahvaürituse korraldamiseks selleks ettevalmistamata kohas on vajalik, et kaitseala valitseja saaks piiranguvööndis asuvate loodusväärtuste, näiteks kaitsealuste liikide ja Balti klindi kaitseks tingimusi seada. Küllastajate kogunemisel klindi servale liiga lähedale võib see murduda. Küllastajate arvu reguleerimine Saka mõisapargis on vajalik, et oleks võimalik hoida pargi füüsilist seisundit ja kultuurilist väärtust. Samuti on kaitseala valitsejal rohkem teavet ala kaitseväärtuste kohta ja ta oskab anda soovitusi tegevuste paremaks korraldamiseks. Spetsiaalselt rajatud puhkekohti ja lõkkeplatse piiranguvööndis hetkel ei asu, nende vajadus nähakse ette kaitsealale koostatavas kaitsekorralduskavas. Peamiselt mõeldakse ürituste korraldamiseks ettevalmistatud kohtadena kaitseala piiranguvööndis asuvaid teid ja radu, kus liikuvate küllastajate arvu kaitse-eeskirjaga ei reguleerita.

Piiranguvööndis on lubatud väetise, taimekaitsevahendi ja biotsiidi kasutamine, välja arvatud metsamaal ja looduslikul rohumaal. Väetise, taimekaitsevahendi ja biotsiidi kasutamine Ontika piiranguvööndis on lubatud näiteks haritava maa või õuemaal kõlvikul, sest sellesse vööndisse jääb haritavat põllumaad ja väiksemaid majapidamisi. Väetise, taimekaitsevahendi ja biotsiidi kasutamine Saka mõisapargi piiranguvööndis on lubatud näiteks õuemaal kõlvikul, sest see võib olla vajalik haljastuse rajamisel ja hooldamisel. Biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine metsamaal ning looduslikul rohumaal on keelatud, et mitte vähendada elustiku mitmekesisust ega kahjustada seeläbi ökosüsteemi.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud rajatise püstitamine. Rajatise püstitamine on võimaldatud eeskätt õppe- ja külustusotstarbega rajatiste rajamiseks, aga ka tee ja tehnovõrgu või siderajatise püstitamiseks.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud kuni kahekorruselise hoone püstitamine ajalooliselt hoonestatud katastriüksusel. Hoonete püstitamisele tehtud erisus võimaldab hoonete ehitamist Saka mõisapargi ja Ontika piiranguvööndisse jäävatel katastriüksustel, kus on ajalooliselt ka varem hooned olnud, ning aitab seeläbi hoida klindiplatool hoonestust mahus, mis on ajalooliselt piirkonnale iseloomulik. Ajaloolise hoonestuse all mõeldakse hooned mis tahes seisus, sh hooned, mille kunagist olemasolu ei ole tänapäeval võimalik maastikul tuvastada, kuid mis on tuvastatavad ajaloolistel kaartidel (nt mõisakaardid, verstakaart). Eelkõige mõeldakse ajaloolise hoonestuse all endisi ja praegusi taluhooneid, kuid hoone ajalooline otstarve ei ole määrav. Seetõttu mõeldakse ajaloolise hoonestuse all ka sõjaväehoonestust. Ontika piiranguvööndi tuumiku moodustab traditsiooniliselt põllumajanduslikus kasutuses olnud tasase pinnamoega klindiplatoo, millele on iseloomuliku maastikuilmena omane avatus ja pankrannikule suunatud avatud vaade. Klindiplatoo ja selle maastikuilme koos Läänemerele avaneva vaatega tuleb Ontika maastikukaitseala kaitse-eesmärkide soodsa seisundi tagamiseks olemasolevas ulatuses säilitada. Selleks tuleb muu hulgas vältida avatud maastikku sobimatute hoonete püstitamist, mistõttu on hoonete ehitamist Ontika piiranguvööndis piiratud. Osaliselt jääb Ontika piiranguvööndisse ka metsamaa. Metsamaale hoonete ehitamine kahjustaks looduslikku mitmekesisust ja maastikuilme säilitamist. Hoonete püstitamiseks metsamaale tuleb metsaadada, mis omakorda killustab ja hävitab elupaigad ja viib loodusliku mitmekesisuse vaesestumiseni.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud veekogu veetaseme ja kaldajoone muutmise. Veekogu veetaseme ja kaldajoone muutmiseks on kaitseala valitseja nõusolek

vajalik, et tagada eelkõige kaitsealale jäävate pooleldi inimtekkeliste Valaste, Kivisilla ja Karjaoru joa säilimine.

Piiranguvööndis on lubatud metsa majandamine. Looduskaitseeadus keelab piiranguvööndis uuendusraied, kui kaitse-eeskirjaga ei sätestata teisiti. Kaitseala valitseja nõusolekul on Ontika piiranguvööndis lubatud uuendusraie langi pindalaga kuni 2 ha. Langi pindala suuruse piiramine on vajalik, et vältida intensiivset metsade majandamist ning vähendada seeläbi raietega kaasnevad muutusi maastikuilmes ja häiringuid kooslustes. Väikeste lankidena tehtud raie sarnaneb looduslikule häiringule rohkem kui suurte lankide puhul ning metsakoosluse kui terviku taastumine toimub kiiremini. Vastavalt looduskaitseeaduse §-le 31 võib piiranguvööndis seada raielangi suurusele metsaseadusest erinevaid piiranguid, kui need on vajalikud koosluse või kaitsealuse liigi säilimiseks. Langi suuruse piiramine aitab kaitsealal säilitada metsakoosluste liigilist ja vanuselist mitmekesisust ning mosaiiksust. Liiga suured langid killustavad kaitsealuste liikide elupaikade ümber olevaid metsakooslusi ja puhvertsooni, vähendavad metsamaastiku sidusust ning muudavad olulisel määral piirkonnale iseloomulikku maastikuilmet. Ontika piiranguvööndis vahelduvad lagedad haritavad põllumaad väikeste metsatukkadega ning klindipealsele piirkonnale iseloomuliku mosaiikse maastikupildi ning põldudevahelistes metsatukkades elutsevate liikide elu- ja varjupaikade säilitamise seisukohast on piirangud langi suurusele vajalikud. Uuendusraie piiramisega tagatakse maastikuilme, koosluste ja liikide kaitse ning hoitakse ära liiga kiired muutused metsade vanuse struktuuris.

Saka mõisapargi piiranguvööndis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud puuvõrade ja põõsaste kujundamine ja puittaimestiku raie- ja istutustööd. Säte on kooskõlas kaitsealuste parkide, arboreetumite ja puistute kaitse-eeskirjaga. Pargi puud ja põõsad on olulised pargiruumi kujundajad. Puu- ja põõsarinde kujundamine ja regulaarne hooldamine tagab pargi ajaloolise struktuuri säilimise. Vanade parkide puistutes on puid, mis on muutunud hoonetele või inimestele ohtlikeks ning mille võrasid tuleb puude säilitamise eesmärgil kärpida või kui see pole enam võimalik, siis tuleb ohtlikud puud maha raiuda. Sageli vajavad puistu või põõsagrupid uuendamist. Seega tuleb nendel aladel teha raiet. Vanade puude hukkamisel ja järelkasvu puudumisel on pargi struktuuri säilitamiseks vajalik uute puude või põõsaste istutamine. Need tööd on vajalikud ka alleede puhul. Kaitseala valitseja nõusolek nende tööde tegemiseks tagab pargi alal kaitsealuste liikide elupaikade säilimise. Sageli võib seetõttu osutada vajalikuks põliste puude säilitamine. Jämedatüvelised õõnsustega lehtpuud on sageli lindude või nahkhiirte pesapuudeks või kasvavad nende tüvedel väärtuslikud samblikuliigid. Kaitsealustes parkides on oluline loodusliku mitmekesisuse säilitamine. Samuti on enne raietöid vajalik dendroloogiliselt hinnata mahavõetavaid üksikpuid. Pargis tehtavad ulatuslikumad tööd planeeritakse varem koostatud rekonstrueerimisprojekti ja/või hoolduskava alusel. Uusistutusteks ja kujundusraieteks võib tellida eraldi projekti.

Metsade majandamisel tuleb säilitada koosluse looduslik tasakaal ning liigiline ja vanuseline mitmekesisus. Säte on vajalik, et anda kaitseala valitsejale võimalus seada tingimusi väärtuslike üksikpuude või puugruppide säilitamiseks. Sageli on see vajalik, et tagada puistu liigilise mitmekesisuse ja kaitsealuste liikide elupaikade ja liikumiskoridoride säilimine. Vanad õõnsuste ja paksu korbaga lehtpuud on spetsiifiliseks elupaigaks lindudele, nahkhiirtele, samblikele ja sammaldele, sageli leiab neilt kaitsealuseid liike. Samuti tuleb jälgida, et pärast raiet oleks tagatud liigiliselt mitmekesise puistu taastumine. Hooldusraiate käigus on vajalik jälgida eri puuliikide järelkasvu olemasolu. Hooldusraie tegemisel saab taastuva puistu liigilist koosseisu reguleerida. Kasvama jäetakse ja kasvutingimusi parandatakse okaspuudel ning väärtuslikel laialehistel puuliikidel. Oluline on, et pärast uuendusraiet taastuks kasvukohale omane ja ümbritsevate elupaikadega sarnane puistu.

Tingimuste seadmise detailsem info, sealhulgas allesjätavad puud ja lamapuidu osakaal esitatakse koosluse tüüpide või alade kaupa kaitsekorralduskavas, kus muu hulgas tuuakse välja kaitsealal leiduvate kaitsealuste liikide põhilised ohutegurid ja kavandatakse meetmed. Kaitsekorralduskava koostamisel lähtutakse vajalike meetmete kavandamisel liigi kaitseks koostatavatest tegevuskavadest. Raietingimused tuleb samuti üle vaadata raieloa igakordsel menetlemisel.

2.5.5.3. Keelatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on keelatud uue maaparandussüsteemi rajamine, maavara kaevandamine ja puhtpuistute kujundamine ning energiapuistute rajamine. Samuti on piiranguvööndis keelatud puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt. Kui pinnas seda võimaldab, võib kaitseala valitseja lubada puidu kokku- ja väljavedu. Need piirangud tulenevad otseselt looduskaitseaduse § 31 lõikest 2 ja on suunatud vööndi kaitse-eesmärkide saavutamisele.

Uue maaparandussüsteemi rajamine on keelatud, sest piiranguvööndisse kaevatavad kraavid mõjutaksid oluliselt sihtkaitsevööndis olevaid kooslusi ning rikuksid kaitseala ühe peamise väärtuse, Balti klindi ja klindiplateo ilmet. Kaitseala kooslused on pikaajalisest kuivendusest osaliselt juba rikutud, mis väljendub eelkõige metsakoosluste veerežiimi rikutuses ja nende struktuuri muutustes. Uute kraavide rajamine halvendaks kaitseala koosluste seisundit veelgi. Ontika piiranguvööndis klindiplateosse ja klindiastangusse raiutud kraavid on osaliselt rikkunud klindi looduslikku ilmet. Uute kraavide rajamine Ontika piiranguvööndisse lõhuks klindiplateod ja klindiserva veelgi.

Piiranguvööndis on keelatud maavara kaevandamine. Kaevandamine hävitaks Saka-Ontika-Toila klindiplateo, Balti klindi ning väärtuslikud metsa- ja rannikukooslused koos sealse elustikuga, samuti mõjutaks negatiivselt looduslikku veerežiimi. Ontika maastikukaitsealal ei ole kinnitatud aktiivseid maavaravarusid.

Puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine on keelatud, kuna vaesestab looduslikku mitmekesisust ja maastikuilmet. Kaitseala metsad on erivanuselised, eriilmelised ja suure liigilise koosseisuga. Puhtpuistud ei ole Eesti loodusmaastikule ega parkidele omased.

Puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt on keelatud, sest tegemist on väga õhukese mullaga kasvukohtadega Ontika piiranguvööndis Saka-Ontika-Toila klindiplateool ning pargimuruga Saka mõisapargi piiranguvööndis. Liikumine külmumata pinnasel kahjustab pinnast ning metsa- ja pargitaimestikku. Kuna pankranniku läheduses ei pruugi maapind igal talvel külmuda, võib kaitseala valitseja siiski lubada puidu kokku- ja väljavedu, kui pinnas seda võimaldab, näiteks pikalt kestnud kuivade ilmade puhul.

3. Menetluse kirjeldus

Kaitseala kaitse-eeskirja avalik väljapanek toimus 14. märtsist 2016. a kuni 3. aprillini 2016. a Keskkonnaameti Viru regiooni Jõhvi kontoris ning Toila ja Kohtla Vallavalitsuses. Avalikustamisperioodi pikendati 29. aprillini 2016. a. Teade kaitse-eeskirja avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta ilmus 10. märtsil 2016. a üleriigilise levikuga ajalehes Postimees ja kohalikus ajalehes Põhjarannik, sh selle venekeelses väljaandes Северное побережье. Väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise

teade 9. märtsil 2016. a. Teade kaitse-eeskirja avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu pikendamise kohta ilmus 15. aprillil 2016. a üleriigilise levikuga ajalehes Postimees ja kohalikus ajalehes Põhjarannik, sh selle venekeelses väljaandes Северное побережье. Väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise pikendamise teade 13. aprillil 2016. a.

Looduskaitseeaduse §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti kaitsealal paikneva 95 kinnisasja 86 eraomanikule, Toila ja Kohtla Vallavalitsusele, Ida-Viru Maavalitsusele, Politsei- ja Piirivalveametile, Maanteeametile, Keskkonnainspektsiooni Ida-Virumaa büroole, Veeteede Ametile ja Riigimetsa Majandamise Keskusele teade kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise, sh avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu ning selle pikendamise kohta. Kümne kinnisaja kaheksa omaniku andmed puudusid rahvastikuregistrist ja äriregistrist või oli omanik surnud, mistõttu nendele teadet ei saadetud. Omniva tagastas 16 kirja märkega „Hoiutähtaja möödumine” ning ühe kirja märkega „Ebatäpne aadress”. Kinnistute omanikke, kelle kiri tagastati, teavitati kuulutusega üleriigilises väljaandes Postimees 1. juulil 2016. a ja neile anti kaks nädalat lisaega ettepanekute esitamiseks. Kaitse-eeskirja eelnõu avalikud arutelud toimusid 21. aprillil 2016. a Toila rahvamajas ning 16. mail Keskkonnaameti Jõhvi kontoris. Ühe kinnistu eraomanikuga saadi tema soovil kokku 26. mail Keskkonnaameti Jõhvi kontoris. Keskkonnaametile laekus kirjalikult kokku üheksa ettepanekut eraomanikelt, Riigimetsa Majandamise Keskuselt, Kohtla vallalt ja OÜ Järve Biopuhastuselt. Lisaks esitasid kaks eraomanikku kaks ettepanekut avalikul arutelul, mis fikseeriti protokollis.

Avaliku väljapaneku jooksul laekunud ettepanekud

Nr.	Ettepaneku sisu	Tulemus
1. Maaomanikud (Pärnamäe 32001:002:0173 Pärnapargi 32001:002:0174 Aida 32001:002:0132 Lao 32001:002:0057 Asunduse 32001:002:0035 Vanaaida 32001:002:0350 Mõisa 32001:002:0300)	Arvata eelnõujärgsest Ontika maastikukaitsealast välja järgmised katastriüksused: Pärnapargi 32001:002:0174, Aida 32001:002:0132, Lao 32001:002:0057, Pärnamäe 32001:002:0173, Vanaaida 32001:002:0350, Asunduse 32001:002:0035, Mõisa 32001:002:0300. Väljaarvamise vajaduse põhjuseks toodi, et kaitsealal olemine piirab arendus- ja majandustegevust nendel katastriüksustel. Samuti lisati, et need katastriüksused jäävad sihtkaitsevööndist rohkem kui 400 m kaugusele, mistõttu ei kujuta nende katastriüksuste kaitsealast välja arvamine sihtkaitsevööndile ohtu.	Arvestatud osaliselt. Kaitsealalt arvatakse välja kompaktne hoonestatud piirkond, mis on kaitseala kaitse-eesmärkide seisukohast väheväärtuslik. Maastikuilmeliselt väärtuslikku osa välja ei arvata. Kaitsealast arvatakse tervenisti välja järgmised katastriüksused: Pärnapargi 32001:002:0174, Aida 32001:002:0132, Lao 32001:002:0057, Pärnamäe 32001:002:0173, Vanaaida 32001:002:0350, Asunduse 32001:002:0035. Osaliselt arvatakse välja katastriüksus Mõisa 32001:002:0300.

Nr.	Ettepaneku sisu	Tulemus
<p>2. Maaomanik (Suurekivi (80201:001:0162))</p>	<p>Mitte arvata Suurekivi katastriüksust (80201:001:0162) kaitseala koosseisu. Äärmisel juhul võib kaitseala koosseisu arvata vaid Suurekivi maaüksusele jääva villtulika kasvukoha ning tsoneerida see piiranguvööndisse.</p> <p>Väljaarvamise vajaduse põhjuseks toodi, et soovitakse metsa püsijamandada.</p>	<p>Arvestatud. Suurekivi (80201:001:0162) katastriüksust ei liideta kaitsealaga. Suurekivi katastriüksusele jääv villtulika kasvukoht on madala esinduslikkusega ja asub põhipopulatsiooni äärealal. Villtulika kaitse tagatakse seal looduskaitseaduse § 55 alusel.</p>
<p>3. Kohtla vald</p>	<p>Arvata kaitsealast tervenisti välja järgmised katastriüksused: Nurga 32001:001:0103, Lepiku 32001:001:0672, Augu 32001:001:0062, Nõmme 32001:001:0011, Lepalehe 32001:001:0680, Keskküla 32001:001:0181, Saka rahvamaja 32001:001:0721.</p> <p>Osaliselt arvata välja järgmised katastriüksused: Saka-Aru, 32001:001:0121, Keskpõllu 32001:001:0182, Tiigiaugu 32001:001:0312, Lepiku 32001:001:0671, Kaldapealse tee 32001:001:0219.</p> <p>Väljaarvamise vajaduse põhjuseks toodi, et kaitsealal olemine piirab arendus- ja majandustegevust.</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Kaitsealalt arvatakse välja kompaktne hoonestatud piirkond, mis on Ontika MKA kaitse-eesmärkide seisukohast väheväärtuslik. Maastikuilmelt väärtuslikku osa välja ei arvata.</p> <p>Kaitsealast arvatakse vastavalt Kohtla valla ettepanekus esitatud piirides välja: Nurga 32001:001:0103, Augu 32001:001:0062, Nõmme 32001:001:0011, Lepalehe 32001:001:0680, Keskküla 32001:001:0181, Saka-Aru, 32001:001:0121, Keskpõllu 32001:001:0182, Tiigiaugu 32001:001:0312, Lepiku 32001:001:0671, Kaldapealse tee 2001:001:0219.</p> <p>Kaitsealalt ei arvata välja Lepiku 32001:001:0672 ja Saka rahvamaja 32001:001:0721 maaüksusi piirkonnale iseloomuliku maastikuilme säilimise seisukohast lähtudes, suurte puudega hoonestamata kinnistud, mis asuvad lageda põllumajandusemaa ja Saka-Ontika-Toila tee vahel</p>

Nr.	Ettepaneku sisu	Tulemus
	<p>Viia eeskirja sisse muudatus, mille kohaselt on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud piiranguvööndis paikneval Pankranniku kinnistul (29,5 ha, üldkasutatav maa) arendustegevus ja olemasolevate varemete kohale uute ehitiste püstitamine.</p>	<p>mitmekesisistavad oluliselt maastikupilti.</p> <p>Arvestatud osaliselt: Ehitamise korda piiranguvööndis leevendati ning määruses muudeti hoonete püstitamise korda piiranguvööndis järgmiselt: <i>kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud kuni kahekorruselise hoone püstitamine ajalooliselt hoonestatud katastriüksusel.</i> Ehitamispiirang on seatud kaitse-eesmärgiks oleva maastikuilme ja klindiplatoo kaitseks.</p>
3. RMK	<p>Esitati ettepanek moodustada Metsavahi teest piiranguvöönd, et hõlbustada tee hooldust.</p> <p>Esitati ettepanek muuta eelnõujärgset Uikala lahustüki piiri viisil, et katastriüksusele Kohtla metskond 132 (80201:001:0586) jääv põllumaa ei jääks kaitsealale.</p>	<p>Arvestatud. Metsavahi tee koos selle mõlemast servast ühe meetri ulatusse jääva maaga arvati Uikala piiranguvööndisse.</p> <p>Arvestatud. Nimetatud põllumaale ei jää kaitstavaid väärtusi ning Uikala lahustüki piiri muudeti vastavalt ettepanekule.</p>
4.Maaomanik (Luigekaela 80201:001:0084)	<p>Esitati ettepanek jätta Luigekaela katastriüksus (80201:001:0084) pindalaga 1 ha piiranguvööndisse. Alale on taotletud PRIA pindalatoetust ning seda haritakse igal aastal.</p>	<p>Arvestatud. Algselt sihtkaitsevööndisse tsoneeritud Luigekaela katastriüksus jäetakse piiranguvööndisse ning sellest moodustatakse Ontika piiranguvööndi lahustükk, kuna tegemist on põllumaaga, kus sihtkaitsevööndi kaitsekord ei võimalda maaharimist..</p>

Nr.	Ettepaneku sisu	Tulemus
5. Maaomanik (Teelahkme 32001:002:0055)	Esitati ettepanek lubada suvila ehitamist Ontika piiranguvööndis ka ajalooliselt hoonestamata katastriüksustel.	Ei arvestatud. Ehitamispiirang on seatud kaitse-eesmärgiks oleva maastikuilme ja klindiplatoo kaitseks. Ehitamise lubamine vaid ajalooliselt hoonestatud katastriüksustel võimaldab hoida hoonestust mahus, mis säilitab piirkonnale iseloomuliku maakasutuse ja seeläbi maastikuilme.
6. Maaomanik (Mäepõllu 32001:002:0124)	Esitati seisukoht, et uus kaitse-eeskiri võiks olla paindlikum selles suhtes, mis puudutab hoonestamist, ja anda igal konkreetsel juhul rohkem kaalutlusõigust kaitseala valitsejale.	Arvestatud osaliselt. Ehitamise korda sihtkaitsevööndis ei leevendata. Ehitamise korda piiranguvööndis leevendati ning määruuses muudeti hoonete püstitamise korda piiranguvööndis järgmiselt: <i>kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud kuni kahekorruselise hoone püstitamine ajalooliselt hoonestatud katastriüksusel.</i> Ehitamispiirang on seatud kaitse-eesmärgiks oleva maastikuilme ja klindiplatoo kaitseks.
7. Avalikustamise koosolekul maaomaniku esitatud ettepanek	Kaaluda kujundusraiate võimalust Pangametsa sihtkaitsevööndis vaadete avamiseks.	Ei arvestatud. Pangametsa sihtkaitsevöönd on jäetud looduslikule arengule. Panga serval kasvav puittaimestik on klindinõlvale iseloomulik ning selle eemaldamine pole kaitse-eesmärkidest lähtuvalt vajalik.
8. OÜ Järve Biopuhatus	Lubada Ontika MKA-l nii piirangu- kui ka sihtkaitsevööndis tehnovõrgu rajatise ehitus-, hooldus- ja rekonstrueerimistöde tegemist kaitsevööndite ulatuses. Põhjenduseks toodi, et kaitseala läbivad OÜ-le Järve Biopuhastus kuuluvad heitveekollektorid.	Arvestatud osaliselt. Tee, tehnovõrgu rajatise või tootmisotstarbeta ehitise püstitamist sihtkaitsevööndis muul otstarbel (sh väljaspool kaitseala paikneva kinnistu tarbeks) looduskaitse eesmärgiga lubada ei võimalda. Seega ei saa eelnõud täiendada viisil, mis lubaks uue tehnovõrgu rajatise püstitamist sihtkaitsevööndis väljaspool

Nr.	Ettepaneku sisu	Tulemus
		paikneva kinnistu tarbeks. Muid ettepanekus nimetatud tegevusi võimaldab kaitsekord teha.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud järgmiste EL õigusaktidega:

1. EÜ Nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitsest (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50).
2. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT L 20, 26.1.2010, lk 7–25).

EÜ Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ ehk loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsmisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele EL liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomisse annab oma panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, millisel määral leidub tema territooriumil loodusdirektiivis nimetatud looduslikke elupaigatüüpe ja liikide elupaiku. Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri” lisa 1 punkti 2 alapunkti 268 ja alapunkti 293 kohaselt hõlmab kaitseala Pangametsa ja Ontika loodusala, seetõttu tuleb Ontika maastikukaitsealal tegevuse kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Pangametsa ja Ontika loodusala on kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni 12. detsembri 2008. a otsusega 2009/94/EÜ, millega võeti vastavalt nõukogu direktiivile nr 92/43/EMÜ vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade teine ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbri K(2008) 8046 all, ELT L 043, 13.02.2009, lk 245–392). Viimati ajakohastati boreaalse biogeograafilise piirkonna loodusalade nimekirja Euroopa Komisjoni 26. novembri 2015. a rakendusotsusega (EL) 2015/2371, millega võeti vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade loetelu üheksas uuendatud versioon (teatavaks tehtud numbri C(2015) 8214 all, ELT L 338, 23.12.2015, lk 436–676).

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ ehk linnudirektiivi artikli 1 kohaselt käsitleb nimetatud direktiiv kõikide looduslikult esinevate linnuliikide, kaasa arvatud nende munade, pesade ja elupaikade kaitset EL liikmesriikides. See hõlmab nende liikide kaitset, hoidmist ja kontrolli ning kasutamist. Linnudirektiivi artiklite 2 ja 3 kohaselt võtavad liikmesriigid vajalikud meetmed, sealhulgas kaitsealade loomine, eelnimetatud linnuliikide arvukuse hoidmiseks tasemel, mis vastab eelkõige ökoloogilistele, teaduslikele ja kultuurilistele nõuetele, arvestades samal ajal majanduslikke ja puhkeaja veetmisega seotud vajadusi. Ontika maastikukaitsealal on oluliseks kaitse-eesmärgiks linnudirektiivi I lisas nimetatud kassikaku kaitse.

Seoses Pangametsa ja Uikala sihtkaitsevööndi piiride korrigeerimisega tuleb kõnesoleva kaitse-eeskirja alusel Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri” alusel moodustatud Pangametsa

loodusala piir viia vastavusse Pangametsa sihtkaitsevööndi piiriga ning Ontika loodusala piir vastavusse Uikala sihtkaitsevööndi piiriga. Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek Pangametsa ja Ontika loodusala piiride muutmiseks. Samuti tuleb täpsustada Pangametsa loodusala kaitse-eesmärke. Euroopa Komisjonile tehakse ettepanek nimetada kaitse-eesmärgiks metsaelupaigatüüp vanad laialehised metsad (9020*).

Pangametsa loodusala piiride muutmisel suureneb loodusala pindala 199,3 ha-ni ehk 18,7 ha võrra. Pindala suurenemine on tingitud loodusala piiri ühildamisest klindijoone ja Läänemere kaldajoonega.

Loodusalast arvatakse täielikult välja eraomandis olevad katastriüksused Lubjaahju (32001:001:0007), Kalda (32001:001:0029), Merila (80201:001:0532) ja Kuusemetsa (32001:001:0041) ning riigiomandis olevad katastriüksused 13133 Saka-Ontika-Toila tee (32001:002:0073) ja 13133 Saka-Ontika-Toila tee (80201:001:0136). Kõik need katastriüksused jäid varem Pangametsa loodusalale vähem kui 0,05 ha ulatuses.

Loodusalale liidetakse osaliselt juurde varem loodusalale mitte jäänud eraomandis olevad katastriüksused Paekalda (32001:002:0049), Oravälja (32001:002:0094), Kooli (32001:002:0097) ja Kollektori (32001:001:0096). Kõik neil katastriüksused jäävad loodusalale vähem kui 0,03 ha ulatuses.

Loodusala osakaal väheneb eraomandis olevatel katastriüksustel Kalda (80201:001:0090), Unemaa (32001:001:0109) ja Angre (80201:001:0417) ning riigiomandis oleval katastriüksusel Kohtla metskond 145 (32001:001:0156). Kõikidel neil katastriüksustel väheneb loodusala osakaal alla 0,5 ha.

Loodusala osakaal suureneb alla 0,1 ha eraomandis olevatel katastriüksustel Sakaoja (32001:001:0137), Luigekaela (80201:001:0084), Parskamäe (32001:001:0015), Salmisto (32001:001:0077), Kaldapealse (32001:002:0104) ja Kivi (32001:001:0083). Loodusala osakaal suureneb rohkem kui 0,1 ha ulatuses eraomandis olevatel katastriüksustel Saarekalda (80201:001:0096), Luige (80201:001:0092), Mäepõllu (32001:002:0124), Teelahkme (32001:002:0055), Sivadi (80201:001:0344), Luigekaela (80201:001:0085), Pingi (32001:002:0081) ja Liivamäe (80201:001:0416), munitsipaalomandis olevatel katastriüksustel Pankranniku (32001:001:0136) ja Kose (32001:002:0114) ning riigiomandis olevatel katastriüksustel Ontika maastikukaitseala 1 (32001:002:0169), Ontika maastikukaitseala 9 (32001:002:0184), Kohtla metskond 26 (32001:002:0060), Ontika maastikukaitseala 5 (32001:001:0158), Kohtla metskond 1 (32001:001:0270), Ontika maastikukaitseala 4 (80201:001:0582), Ontika maastikukaitseala 7 (32001:002:0187), Ontika maastikukaitseala 6 (32001:001:0159), Ontika maastikukaitseala 8 (32001:002:0188), Ontika maastikukaitseala 11 (32001:002:0185), Ahtme metskond 137 (80201:001:0656) ja Ontika maastikukaitseala 10 (32001:001:0157).

Ontika loodusala piiride muutmisel väheneb loodusala pindala 29,2 ha võrra, 225,2 ha-ni. Loodusala vähenemine on tingitud tugeva inimõjuga ja loodusdirektiivi elupaigatüübi kriteeriumitele mittevastavate metsade mahaarvamisest loodusalast.

Loodusalast arvatakse tervenisti välja eraomandis olevad maaüksused Paani (32001:002:0040), Kalda (32001:002:0470), Vilu (32001:002:0091) ja Nõmme (32001:002:0144). Kõik need maaüksused jäid varem loodusalale vähem kui 0,1 ha ulatuses.

Loodusala osakaal väheneb riigiomandis oleval katastriüksusel Kohtla metskond 34 (80201:001:0340) 40,7 ha.

Ühtegi uut katastriüksust Ontika loodusalale juurde ei liideta

Looduala osakaal suureneb 0,9 ha võrra eraomandis oleval Tiigi (32001:002:0034) katastriüksusel ning riigiomandis olevatel katastriüksustel Kohtla metskond 30 (32001:002:0090) 9,8 ha ja Kohtla metskond 152 (32001:002:0192) 1,2 ha.

5. Määruse mõju ja määruse rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määrus aitab tagada metsa- ja rannikukoosluste ning seal leiduvate liikide kaitse. Kehtestatav kaitsekord arvestab ala eesmärgiks olevate väärtuste kaitse vajadusi ja selle rakendamine tagab nende säilimise.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2020 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2020. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Ontika maastikukaitseala on juba suures osas riikliku kaitse all, mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Teadaolevalt puudutab vastuolu kehtivate planeeringutega metsamajandamist sihtkaitsevööndis. Seoses Pangametsa sihtkaitsevööndi piiri korrigeerimisega tuleb Kohtla valla üldplaneeringus arvestada, et määruse kehtestamisel Pangametsa sihtkaitsevööndisse jääval, kuid Kohtla valla üldplaneeringu kohaselt metsamajandusmaa maakasutusega alal ei ole metsamajandamine edaspidi lubatud. Muudatust puudutav metsamaa on marginaalse suurusega. Eelnõu avalikustamise käigus saadeti kohalikele omavalitsustele ja maaomanikele arvamuse avaldamiseks eelnõu materjalid. Selle käigus juhtis Kohtla vald tähelepanu, et soovib Ontika maastikukaitsealale jäävat munitsipaalomandis olevat Pankranniku katastriüksust kasutada vastavalt üldplaneeringus ette nähtule ja püstitada katastriüksuse piiranguvööndisse jäävale osale olemasolevatele varemetele uusi hooneid. Määruse järgi on piiranguvööndis kaitseala valitseja nõusolekul lubatud kuni kahekorruselise hoone püstitamine ajalooliselt hoonestatud katastriüksusel ning üldplaneeringus sätestatu ei lähe seega vastuollu määruses sätestatuga. Kohtla valla üldplaneering näeb ette matkaraja olemasolu Pangametsa sihtkaitsevööndis Valaste joa ümbruses, kuid 1996. aastal kehtestatud Ontika maastikukaitseala kaitse-eeskirja järgi on ehitustegevus Pangametsa sihtkaitsevööndis keelatud. Käesoleva määrusega on Pangametsa sihtkaitsevööndis kaitseala valitseja nõusolekul tee, tehnovõrgu rajatise või tootmisotstarbeta rajatise püstitamine kaitseala või kaitsealal paikneva kinnistu tarbeks lubatud. Seega ei takista määruse jõustumine Kohtla valla üldplaneeringu teostamist, vaid aitab sellele osaliselt kaasa. Looduskaitseaduse § 9 lõike 71 punktide 3 ja 4 järgi on

avalikustamise üks eesmärk saada menetlusosalistelt neile teadaolevaid andmeid, mis on eelnõuga seotud.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulu vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuarist. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1 kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta ja § 4 lõike 2 kohaselt looduskaitseaduse §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt makstakse maamaksu 50% maamaksu määrast. Määruse jõustumise piirimuudatuste tõttu suureneb Kohtla valla maamaksutulu ligikaudu 64,5 eurot aastas ja väheneb Toila vallal 505 eurot aastas.

Võrreldes varasema Ontika maastikukaitsealaga arvatakse sihtkaitsevööndisse täiendavalt riigimetsa 242,3 ha, millest 69,8 ha on varem Ontika maastikukaitseala piiranguvööndis olnud metsamaa ning 172,4 ha varem kaitse all mitteolnud metsamaa. Piiranguvööndisse arvatakse täiendavalt 1,6 ha riigimetsa, millest 0,7 ha on varem Puhatu looduskaitseala sihtkaitsevööndis olnud metsamaa ning 0,9 ha varem kaitse all mitteolnud metsamaa. Samal ajal arvatakse piirimuudatustega kaitse alt välja 40,7 ha varem piiranguvööndisse kuulunud riigimetsa ning 0,6 ha varem sihtkaitsevööndisse kuulunud riigimetsa. Vastavalt RMK arvutustele vähendab 1 ha metsamaa range kaitse alla arvamine puidukasutuse tulu 128 eurot aastas. Majanduspiirangutega metsade kavandatavaks raiemahuks on RMK arvutuste kohaselt ligikaudu 1/10 majandusmetsa lankide keskmisest ehk 1 ha piiranguvööndisse arvataval metsamaal väheneb puidukasutuse tulu 115 eurot aastas. Võrreldes varasema Ontika maastikukaitsealaga väheneb seega RMK iga-aastane puidutulu Ontika maastikukaitsealal ligikaudu 18 208 euro võrra aastas.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Kaitseala välispiiri ja tsoneeringu muutmisega on täiendavalt sihtkaitsevööndisse arvatud 30,9 ha maatulundusmaa sihtotstarbega (sh 27,9 ha metsamaa) eramaad, millest 2,1 ha jääb Kohtla valda ja 28,8 ha Toila valda, kusjuures täiendavalt sihtkaitsevööndisse arvatud eramaale ei jää elamumaa sihtotstarbega katastriüksusi. Seega on riigil kanda võimalikud maa omandamise kulud. Maa-ameti tehingute andmebaasi alusel tehti 2015. aastal Kohtla vallas maatulundusmaaga kokku 28 tehingut kogupindalaga 446,05 ha ja kogusummas 835 731 eurot ning Toila vallas 18 tehingut kogupindalaga 181,01 ha ja kogusummas 300 062 eurot. Seega on ühe hektari maatulundusmaa hind Kohtla vallas keskmiselt 1874 eurot ja Toila vallas 1658 eurot. Sihtkaitsevööndis oleva eramaa riigile ostmise korral oleks selle hind kokku ligikaudu 51 685,8 eurot (Kohtla vallas 3935,4 eurot ja Toila vallas 47 750,4 eurot).

Natura 2000 alal asuva erametsamaa omanikule antakse toetust, et kompenseerida Natura 2000 metsaalade majandamisest saamata jäänud tulu. Võrreldes varasema Ontika maastikukaitseala piiridega riigi kulud seoses Natura metsatoetusega suurenevad. Kõikidel Pangametsa loodusala liidetavatel varem loodusala koosseisus mitteolnud eramaadel jääb toetuskõlbliku metsa suurus alla 0,3 ha, samal ajal suureneb juba varem toetuskõlblikku metsamaad omanud maaüksustel toetuskõlbliku metsamaa pind kokku varasema 19,2 ha asemel (kõik jääb endiselt sihtkaitsevööndisse) 20,5 ha-ni ehk 1,3 ha võrra. Ontika loodusala piirimuudatusega lisandub toetuskõlblikku metsamaad 0,9 ha (kõik jääb endiselt sihtkaitsevööndisse). Kokku suureneb Ontika maastikukaitseala piiri- ja tsoneeringumuudatustega toetuskõlbliku metsamaa pindala varasema 19,3 ha asemel 21,4 ha-ni ehk 2,1 ha võrra, mis kõik on tsoneeritud sihtkaitsevööndisse.

Erametsaomanikel on võimalus taotleda Natura alal paikneva metsaala majandamisel saamata jäänud tulu kompensatsiooni. Toetust võib taotleda vähemalt 0,3 ha suuruse, taotleja omandis oleva metsaala kohta, mis asub Natura 2000 võrgustiku alal ja on kantud metsaalana keskkonnaregistrisse. Toetuse määr Natura 2000 võrgustiku alale jääva kaitstava loodusobjekti piiranguvööndis, hoiualal ja projekteeritaval alal asuva ühe hektari metsaala kohta on 60 eurot aastas, sihtkaitsevööndis 110 eurot hektari kohta aastas.

Kaitsealal ei ole toetuskõlblikke poollooduslikke kooslusi ja vastavad kulud riigil puuduvad.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu kooskõlastati teiste ministriumidega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Maaeluministerium kooskõlastas eelnõu märkuse arvestamisel. Märkus on toodud seletuskirja lisas 1. Teised ministriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.

Marko Pomerants
Keskkonnaminister

Ontika maastikukaitseala kaitse-eeskirja seletuskirja lisa nr 1

Kooskõlastusringil esitatud märkusega arvestamise tabel

<p>Maaeluministeerium</p>	<p>Juhiti tähelepanu, et Pangametsa sihtkaitsevööndisse jääb maaparandussüsteemi (süsteemi kood 103104000001) eesvool, mille veetasemest sõltub 20,2 hektari põllumajandusmaa kasutamine. Seega teeb Maaeluministeerium ettepaneku kaitseeeskirjaga sõnaselgelt lubada olemasoleva maaparandussüsteemi hoiutöö tegemine kaitseala valitseja nõusolekul, et tagada eesvoolu nõuetekohane toimimine, mis mõjutab väljaspool looduskaitseala jääva maatulundusmaa sihipärast kasutamist.</p>	<p>Ei ole arvestatud. Pangametsa sihtkaitsevööndi piir jookseb mööda klindi serva. Nimetatud eesvool lõpeb samuti klindi serval, st eesvool jääb piiranguvööndisse ja selle hooldamine on lubatud. Tegevuse läbiviimisel tuleb kasutada reaalselt looduses jälgitavat piiri ehk klindi serva, kaardikihtidel võib esineda lähtuvalt sellest, millist põhikaarti on kaardistusalusena kasutatud, ebatäpsusi.</p>
---------------------------	---	---